

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

17 01 20 24

м. Київ

№ 51

Про затвердження Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України

Відповідно до частини першої статті 12 Закону України «Про освіту», пункту 8 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630 (зі змінами), пункту 3.2.2 «Розробка рамок компетентностей з фінансової грамотності» Стратегічної цілі 3: «Підвищення рівня фінансової грамотності населення» Дорожньої карти реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 року, затвердженої рішенням Правління Національного банку України від 18 березня 2021 року № 97-рш, ураховуючи лист Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 25.10.2023 № 37-12756/23 та результати роботи робочої групи з виконання заходів, визначених пунктом 3.3.2 заходів Дорожньої карти реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 року, з метою реалізації рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 22.12.2023 (пункт 3.1 протоколу № 3)

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Рамку фінансових компетентностей дітей та молоді України, що додається.

2. Директорату шкільної освіти (Хворостяний І.) забезпечити оприлюднення Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України.

3. Державній науковій установі «Інститут модернізації змісту освіти» (Баженков Є.) взяти до використання в роботі Рамку фінансових компетентностей дітей та молоді України під час розгляду та експертизи навчальних матеріалів та контенту з фінансової грамотності.

4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Сташківа А.

Міністр

Оксен ЛІСОВИЙ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти
і науки України

17 01 2024 № 51

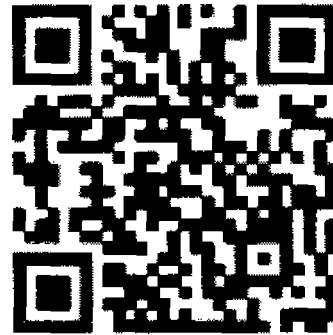
РАМКА ФІНАНСОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

дітей та молоді України

Інтерактивна версія цієї публікації, що містить посилання на онлайн-контент,
доступна тут в PDF та Excel-форматах

talan.bank.gov.ua/fingramotnist#ramky-kompetentnostey

Зміст

1. Пояснювальна записка	5
1.1. Вступ	5
1.1.1. Контекст та цілі	5
1.1.2. Можливі випадки використання	6
1.1.3. Розвиток Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України	6
1.2. Навігація структурою Рамки фінансових компетентностей	7
1.2.1. Структура Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України	7
1.2.2. Наскрізні лінії Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України	9
1.2.3. Інструменти для добору компетентностей відповідно до потреб користувача	11
1.3. Наступні кроки	11
2. Структура Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України	12
Проці та угоди	13
Планування та управління фінансами	24
Ризики та винагороди	45
Фінансовий ландшафт	53
Додатки	65
ДОДАТОК 1. Глосарій	66
ДОДАТОК 2. Основні нормативні акти	69

Пояснювальна записка

1. Пояснювальна записка

1.1. Вступ

1.1.1. Контекст та цілі

У цьому документі представлено узагальнену систему фінансових компетентностей дітей та молоді України, завдання зі створення якої включено до Стратегії Національного банку України¹.

Роботу над створенням Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України (далі – Рамка компетентностей дітей та молоді) розпочато у 2022 році Міжвідомчою робочою групою, до якої входили представники Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Міністерства освіти і науки України.

Під час розроблення Рамки компетентностей дітей та молоді за основу взято модель фінансових компетентностей для молоді, розроблену ОЕСР², яку доповнено та адаптовано до контексту України, Рамку фінансових компетентностей дорослого населення України (далі – Рамка компетентностей дорослих), а також державні стандарти для відповідних рівнів освіти.

У межах Рамки компетентностей дітей та молоді використовуватиметься запропоноване ОЕСР визначення фінансової грамотності, адаптоване для молоді шкільного віку та представлене у звіті ОЕСР про результати міжнародного дослідження якості освіти PISA у розрізі фінансової грамотності. "Фінансова грамотність – знання і розуміння фінансових концепцій і ризиків, а також навички, мотивація та впевненість

у застосовуванні таких знань і розуміння для ухвалення ефективних рішень у різних фінансових контекстах, поліпшення фінансового добробуту людей і суспільства, а також для забезпечення їхньої участі в економічному житті".

Метою Рамки компетентностей дітей та молоді є сприяння спільному розумінню фінансових компетентностей для дітей і молоді серед державних органів влади, закладів освіти, приватних організацій та громадян. Підтримуючи зусилля з підвищення фінансової грамотності, цей документ має на меті зробити внесок у загальну мету щодо поліпшення фінансового добробуту громадян та країни в цілому.

Рамка компетентностей дітей та молоді доступна для добровільного використання державними органами, приватними організаціями і громадянським суспільством. Цей документ також може бути використано для підтримання Національної стратегії розвитку фінансової грамотності.

Рамку компетентностей дітей та молоді створено не як навчальну програму, а як концептуальну основу, на якій можна будувати державну політику у сфері підвищення фінансової грамотності. Цей документ містить набір компетентностей, орієнтованих на результати, які можна використовувати для:

- інформування всіх зацікавлених сторін у фінансовій просвіті про очікувані результати фінансової грамотності для дітей віком від 5 до 18 років;

¹ Стратегія Національного банку України за посиланням bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_NBU.pdf?v=4.

² OECD (2015). OECD/INFE Core competencies framework on financial literacy for youth www.oecd.org/daf/fin/financial-education/Core-Competencies-Framework-Youth.pdf.

- поліпшення розуміння необхідності поглиблення фінансових знань та розвитку фінансових навичок серед широкої спільноти;
- забезпечення узгодженого орієнтиру для надавачів освітніх послуг, даючи їм змогу встановлювати цілі та визначати відповідні шляхи їх досягнення;
- сприяння виявленню потенційних прогалин у поточній фінансовій освіті на національному рівні;
- заохочення обговорення на національному рівні того, як найкраще забезпечити високоякісну фінансову освіту для досягнення описаних результатів;
- визначення компетентностей, які можна включити в систему оцінювання, та/або для вимірювання прогресу, отримуючи інформацію, з якої можна зробити висновки про ефективність освіти;
- підтримання впровадження заходів, передбачених Дорожньою картою Національної стратегії розвитку фінансової грамотності;
- підтримання розроблення програм базової фінансової освіти, навчальних, методичних матеріалів, зокрема й із залученням сучасних освітніх інструментів. Це також могло би підтримати включення фінансової освіти до навчальних програм для закладів дошкільної та загальної середньої освіти, сприяло би розвитку тематичних тренінгів із підвищення кваліфікації педагогів. Це також може стати основою для організації приватних або громадських кампаній з підвищення фінансової обізнаності;
- полегшення оцінювання та самооцінювання рівня фінансової грамотності та оцінювання ініціатив із фінансової грамотності.

Рамка компетентностей дітей та молоді доступна у двох версіях: версія Word для друку, що містить усі компетентності, і версія Excel, що дає змогу користувачам обирати компетентності відповідно до своїх потреб.

1.1.2. Можливі випадки використання

Використовуючи Рамку компетентностей дітей та молоді, розробникам освітніх програм, курсів і навчальних матеріалів, можливо, потрібно буде визначити набір компетентностей, найбільш релевантних до поставлених навчальних цілей та потреб учнів або учасників тренінгів. Цей документ є інструментом для підтримання практиків у створенні власних навчальних програм, також його можна легко адаптувати для задоволення потреб, конкретних життєвих ситуацій або вікових категорій.

Наприклад, користувачі Рамки компетентностей дітей та молоді зможуть обрати і дібрати найбільш релевантні компетентності для деяких етапів життя дитини чи підлітка. Наприклад, молода людина, яка готується отримати свою першу зарплату, повинна мати набір компетентностей, що стосуються бюджетування, управління витратами та заощаджень (розуміння важливості регулярного відкладання грошей). Інший приклад стосується рішення про заощадження дитиною коштів на свою першу дорогу покупку, наприклад, мобільний телефон: це важливе фінансове рішення передбачає здатність дитини відмовлятися від негайних задоволень на користь віддаленого в часі, але більш бажаного ("зефірний тест"), а також мінімальні навички планування (розрахунку часу, необхідного для досягнення мети) та управління грошовими надходженнями (наприклад, кишенькові гроші).

1.1.3. Розвиток Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України

Успішне застосування Рамки компетентностей дітей та молоді залежатиме від здатності побудувати спільне розуміння і сформуванню бажання зацікавлених сторін використовувати цей документ для інформування та здійснення внеску в розвиток фінансової грамотності в Україні. З огляду на це було важливо на ранній стадії співпрацювати з експертами фінансового

ринку та надавачами освітніх послуг, які в кінцевому підсумку використовуватимуть цей документ. Тому разом із міжвідомчою робочою групою активну участь у роботі над створенням Рамки компетентностей дітей та молоді брали:

- Експертна рада з фінансової грамотності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – спеціальний дорадчий орган Фонду гарантування вкладів, основними завданнями якого є участь у формуванні політики Фонду з розвитку фінансової просвіти, зокрема щодо поширення знань про систему гарантування вкладів фізичних осіб,

методологічна та аналітична підтримка ініціатив Фонду в цій сфері. До складу Ради входять експерти з питань фінансової грамотності, науковці та фахівці, які мають відповідний досвід;

- спеціальна експертна група, до якої увійшли досвідчені вчителі початкової, середньої та старшої школи, фахівці дошкільних закладів освіти та інститутів післядипломної педагогічної освіти, які надали відгуки й пропозиції, а також оцінили відповідність пропонованих компетентностей віковим категоріям та їх узгодження з чинними освітніми стандартами.

1.2. Навігація структурою Рамки фінансових компетентностей

1.2.1. Структура Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України

Рамка компетентностей дітей та молоді визначає знання і навички ухвалення фінансових рішень, які повинні мати здобувачі освіти до моменту закінчення дошкільної, початкової (4-й клас), базової середньої (9-й клас) і профільної середньої освіти (12-й клас). Цей підхід не припускає, що все навчання триватиме протягом 4-го, 9-го чи 12-го класів, а швидше окреслює загальний результат навчання, яке могло мати місце в попередні роки.

Теми не обов'язково розглядати саме в тому порядку, в якому їх викладено в Рамці компетентностей дітей та молоді, проте компетентності, які було розглянуто в попередніх класах, не повторюються, якщо немає потреби охопити складніші елементи в межах теми. Компетентності визначають конкретну інформацію, яку учень повинен знати та розуміти після закінчення відповідного класу. Водночас Рамку компетентностей дітей та молоді побудовано за принципом "від простого до складного".

Компетентності для дошкільної освіти передбачають отримання елементарних знань та навичок, які дитина може здобути в процесі гри.

Компетентності, набуті дитиною після закінчення 4-го класу, – найпростіші фінансові знання та навички, якими дитина може скористатися у цьому віці.

Компетентності, набуті після закінчення 9-го класу, передбачають, що учні здобули переважну більшість теоретичних знань про фінансові послуги й мають сформовані ставлення та пріоритети щодо ухвалення фінансових рішень. Компетентності цього рівня також узгоджено з критеріями оцінювання фінансових знань молоді шкільного віку, що запропоновані ОЕСР у межах міжнародного дослідження якості освіти PISA в розрізі фінансової грамотності³.

Нарешті компетентності для 12-го класу (18 років) передбачають, що молоді люди в цьому віці вже отримують право користуватися всіма видами фінансових послуг, а тому компетентності цього

³ PISA 2021 financial literacy analytical and assessment framework, www.oecd.org/pisa/sites/default/files/PISA-2021-Financial-Literacy-Framework.pdf.

рівня прописано так само, як і для користувача фінансових послуг, але від аналогічних компетентностей Рамки компетентностей дорослих відрізняються детальнішими акцентами на взаємозв'язку добробуту окремої людини чи родини і рівня життя суспільства загалом.

Загальна структура Рамки компетентностей дітей та молоді повторює структуру Рамки компетентностей дорослих, де компетентності поділено на чотири змістові розділи:

- A** – гроші та угоди;
- B** – планування та управління фінансами;
- C** – ризики та винагороди;
- D** – фінансовий ландшафт.

Ці змістові розділи розділено на теми.

Компетентності у межах змістових розділів розглянуто у трьох вимірах: (i) Обізнаність, знання та розуміння; (ii) Навички та поведінка; (iii) Упевненість, мотивація та ставлення.

Перший вимір "Обізнаність, знання та розуміння" охоплює компетентності, пов'язані зі знаннями чи інформаційними аспектами (знати певну інформацію чи бути обізнаним із темою).

Другий вимір "Навички та поведінка" описує компетентності, пов'язані з вміннями, діями і звичками, мета яких – поліпшення особистого фінансового добробуту.

Третій вимір "Упевненість, мотивація та ставлення" охоплює внутрішнє ухвалення рішень, яке підтримує або перешкоджає фінансовій поведінці для досягнення або підтримки фінансового добробуту.

Однакові структури Рамки компетентностей дітей та молоді й Рамки компетентностей дорослих дають змогу більш наочно

відстежити те, як ті чи інші компетентності мали б розвиватися протягом життя.

Змістовий розділ 1. Гроші та угоди

Ця тематична сфера охоплює теми знань, навичок та ставлення, пов'язаних із різними формами грошей і валют; інфляцією, цінами, платежами та покупками; а також тему важливості фінансових записів і договорів.

Змістовий розділ 2. Планування та управління фінансами

Цей розділ має надати інформацію про необхідні знання, навички та ставлення, пов'язані з бюджетуванням; управлінням доходами й витратами: заощадженнями; інвестуванням; довгостроковим плануванням. Також містить таку тему як "Кредит та управління боргом", а також з'являються теми, яких немає у Рамці компетентностей дорослих, але необхідність яких продиктовано часом, – "Благодійність" та "Віртуальні активи".

Змістовий розділ 3. Ризики і винагорода

У цьому розділі містяться вимоги щодо знань, навичок та ставлення, пов'язаних з ідентифікацією ризиків; створенням власної системи фінансової безпеки; а також теми страхування і балансування ризику та винагороди. Крім того, введено тему "Підприємництво".

Мета розділу "Ризики і винагорода" – охоплення компетентностей, пов'язаних з оцінюванням ризиків, розумінням того, як їх мінімізувати або за можливості усунути за допомогою страхових послуг та інших заходів убезпечення, а також розумінням компромісів у разі прийняття ризику.

Змістовий розділ 4. Фінансовий ландшафт

У цьому розділі надано таку інформацію: фінансові продукти та послуги; права та обов'язки споживачів фінансових послуг; регулювання та захист прав споживачів фінансових послуг;

афери та шахрайства; розуміння податків та державних витрат; зовнішні впливи на фінансові рішення; використання фінансової освіти, фінансової інформації та фінансових консультацій.

1.2.2. Наскрізні лінії Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України

Цифрові фінансові компетентності

Цифрові фінансові компетентності – це компетентності, пов’язані з цифровими фінансовими послугами, цифровими інструментами, що стосуються особистих фінансів, цифровими активами або будь-якою іншою компетентністю, пов’язаною з цифровими медіа, що стосується особистих фінансів.

Цифрові компетентності є наскрізними та актуальними для всієї системи фінансових компетентностей. Тому ці компетентності інтегровано горизонтально в усі розділи Рамки компетентностей дітей та молоді, а не згруповано в окремому розділі про компетентності в галузі цифрових фінансів.

Компетентності у сфері сталого розвитку

Екологічна безпека та сталий розвиток – це формування соціально активної особистості у здобувачів знань, відповідальності та екологічної свідомості, у результаті яких вони дбайливо й відповідально ставитимуться до довкілля, усвідомлюючи важливість сталого розвитку для збереження довкілля та розвитку суспільства. Деякі з найбільш релевантних компетентностей у сфері сталого розвитку, які було додано, стосуються впливу покупок довкілля, ощадливого ставлення до природних ресурсів та до власних речей, що, зі свого боку, зменшує негативний вплив на довкілля.

⁴ OECD (2021), G20/OECD-INFE Report on supporting financial resilience and transform OECD-INFE-report-supporting-resilience-through-digital-financial-literacy.pdf

Фінансова стійкість

Фінансова грамотність може допомогти людям підвищити свою фінансову стійкість. Рівень фінансової грамотності відрізняється між групами населення, водночас найменш фінансово грамотні групи є потенційно фінансово вразливішими та менш стійкими. Для цілей Рамки компетентностей дітей та молоді фінансову стійкість визначено як здатність окремих людей чи домогосподарств чинити опір, справлятися і відновлюватися від шоків із негативними фінансовими наслідками. Ці шоки можуть бути як макро (загальними), так і мікро (індивідуально-специфічними)⁴. Важливим у цьому є запобігання (профілактичні дії) та швидке відновлення (здатність протистояти) після серйозних негативних фінансових потрясінь. Отже, фінансова стійкість охоплює широкий спектр компетентностей.

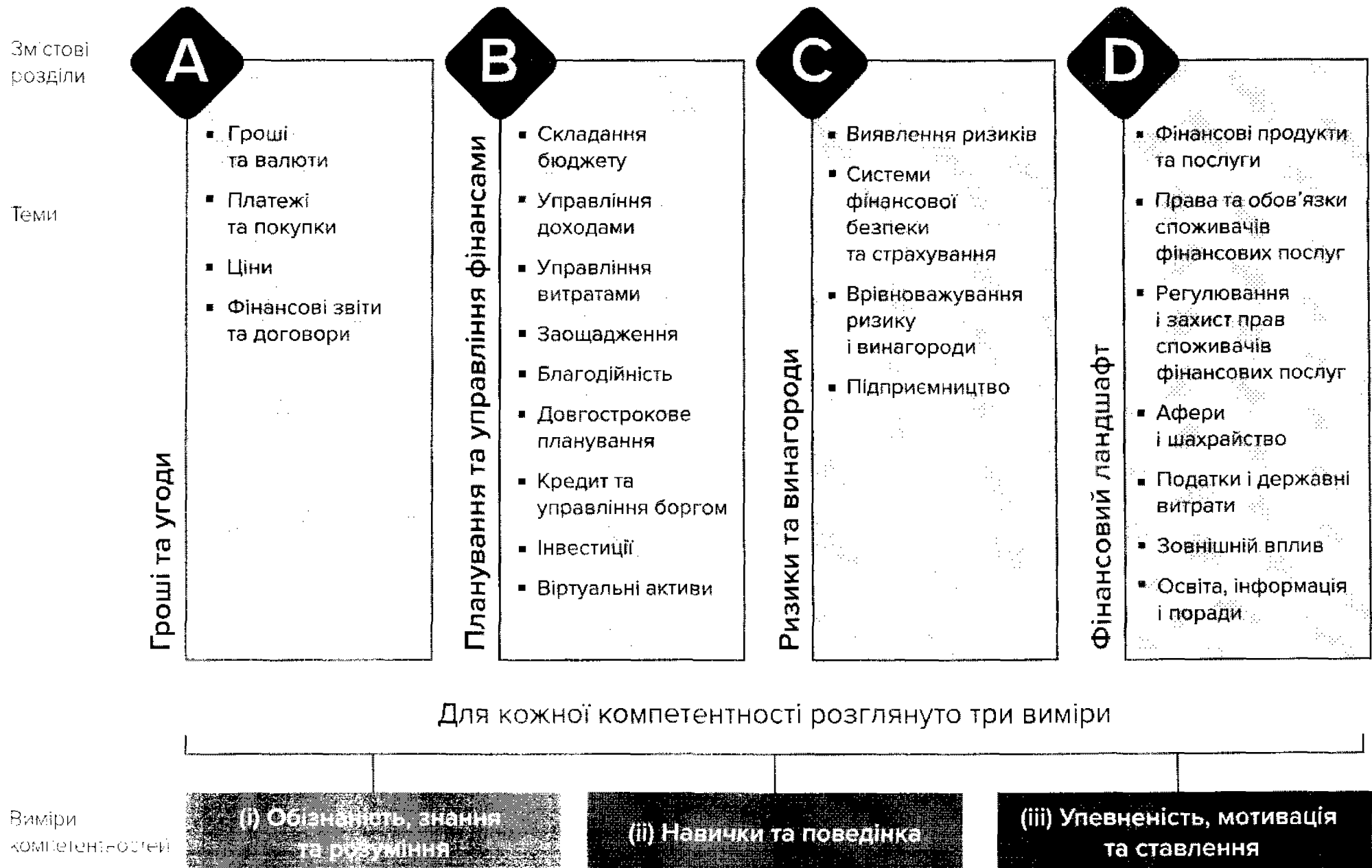
Підприємливість

Наскрізна лінія "Підприємливість" забезпечить краще розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань (планування, заощаджень, інвестування, кредитування тощо), а також сприятиме розвитку підприємницьких ініціатив, зокрема й у шкільному середовищі.

Громадянська відповідальність

Метою цієї наскрізної лінії є формування відповідального члена громади й суспільства, який розуміє принципи та механізми їх функціонування, а також важливість національної ініціативи. Цю наскрізну лінію опановують через розуміння тем податків, прав та обов'язків споживачів фінансових послуг, волонтерства і благодійності, які розвивають в учнів готовність до співпраці, а також розуміння взаємозв'язку між індивідуальним добробутом та рівнем життя громади чи країни.

Таблиця 1. Загальна архітектура Рамки компетентностей дітей та молоді

Компетентності, що стосуються наскрізних ліній, не виділено у версії для друку, але позначено тегами у версії Excel.

1.2.3. Інструменти для добору компетентностей відповідно до потреб користувача

Версію для друку Рамки компетентностей дітей та молоді доповнено документом Excel, щоб полегшити користувачам навігацію та добір компетентностей відповідно до їхніх потреб.

П'ять тегів застосовано до відповідних компетентностей. Ці теги: (1) цифрові фінансові компетентності; (2) компетентності у сфері сталого розвитку; (3) компетентності, що стосуються фінансової стійкості; (4) компетентності, які пов'язані з підприємництвом та (5) компетентності, які стосуються громадянської відповідальності. Крім того, кожна компетентність

1.3. Наступні кроки

Створення Рамки компетентностей дітей та молоді – це лише початок. Наступний крок стосуватиметься розповсюдження та сприяння впровадженню документа серед загальноосвітніх шкіл і приватних надавачів освітніх послуг на тему фінансової грамотності.

Водночас використання Рамки компетентностей дітей та молоді потребуватиме створення нових або актуалізації наявних програм із підвищення кваліфікації вчителів обов'язково-вибіркового курсу "Фінансова грамотність" в 10–11 класах і педагогів, які використовують наскрізну лінію НУШ "Підприємливість та фінансова грамотність" під час створення власних навчальних програм. Актуалізація навчальних програм необхідна ще й з огляду на те, що в останні роки досить багато змін унесено в законодавство, яке регулює надання фінансових послуг, які вже враховано в Рамці компетентностей дітей та молоді.

містить метадані (розділ, тема, підтема, а також те, чи це обізнаність / знання / розуміння, навички / поведінка, чи це впевненість / мотивація / ставлення).

Розробники освітніх програм та практики можуть застосовувати теги відповідно до своїх потреб і фільтрувати компетентності, які їм найбільше корисні. Вони можуть обирати лише компетентності з певної підтеми (наприклад, "Виявлення ризиків") або з певним тегом (наприклад, компетентності у сфері сталого розвитку або компетентності, що стосуються фінансової стійкості). Теги є кумулятивними, тому, якщо ви, наприклад, хочете створити навчальний матеріал про базові аспекти громадянської відповідальності для початкової школи, можна відфільтрувати всі компетентності, які стосуються початкової школи і громадянської відповідальності.

Також окремо варто зазначити, що Рамка компетентностей дітей та молоді важлива в контексті запровадження з 2025 року у 8-х класах, а з 2026 року – у 9-х класах закладів загальної середньої освіти обов'язкової дисципліни "Підприємництво і фінансова грамотність".

Крім того, наша мета – підтримати використання Рамки компетентностей дітей та молоді в реалізації державної політики з підвищення фінансової грамотності населення, а також створити майданчик для зацікавлених сторін для обміну передовими практиками та досвідом, отриманими під час упровадження на практиці / використання під час практичної роботи Рамки компетентностей дітей та молоді.

Структура Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України

1. Гроші та угоди

Обізнаність, знання та розуміння

Дошкільна
освіта

Знає, навіщо необхідні гроші та якими вони бувають (монети, банкноти і платіжна картка).

Знає, що гроші отримують за роботу.

Знає, що кожную монету та банкноту можна використовувати багато разів.

Знає, що в різних країнах можуть використовувати різні гроші.

Знає, що банкноти та монети виготовляє Національний банк України.

Початкова
освіта
(4 клас)

Знає, що гроші важливі для життя сім'ї.

Знає поширені форми грошей: монети, банкноти (готівкові форми грошей) та платіжна картка для безготівкових розрахунків.

Знає шляхи зберігання коштів (у гаманці, на рахунку / картці, на депозиті, у банківському сейфі).

Розуміє, що банкноти, монети, а також гроші на картці мають однакову номінальну вартість.

Усвідомлює, що у людей немає необмеженої кількості грошей.

Розуміє, чому варто стежити за залишком власних коштів.

Навички та поведінка

Упевненість, мотивація та ставлення

1. Гроші та угоди

1.1. Гроші та валюти

Розпізнає номінал монет, купюр та рахує їх у межах 10.

Складає банкноти й монети за номіналом (у порядку зростання та спадання).

Використовує замітники грошей під час рольової гри.

Проявляє цікавість до грошей, зацікавлено розглядає різні банкноти та монети.

Цікавиться, чи є гроші в сім'ї на ту чи іншу покупку (здебільшого для себе).

Умотивований до акуратного, уважного, відповідального поводження з грошима.

Уміє здійснити дрібну покупку за готівку та порахувати решту.

Розпізнає банкомат (банкомати різних банків), термінал самообслуговування (платіжний кіоск), платіжний термінал у магазині, валідатор у громадському транспорті.

Уміє розрахуватися платіжною картою в магазині та знає правила використання платіжних карток.

Уміє користуватися мобільним банківським додатком.

Наводить приклади використання грошей у повсякденному житті.

Розв'язує прості задачі про гроші.

Має кишенькові гроші (відповідно до фінансових можливостей).

Цікавиться можливістю отримати платіжну картку.

За наявності власної платіжної картки **намагається** сплатити за покупку самостійно.

Цікавиться співвідношенням гривні й найпоширеніших валют світу.

Цікавиться назвами валют різних країн.

Упевнено відрізняє національну та іноземну валюти.

Обізнаність, знання та розуміння

Початкова
освіта
(4 клас)

Знає, що люди, які зберігають кошти в банку, можуть отримати їх у касі або за допомогою банкомата.

Розуміє, що можна придбати річ, розрахувавшись за неї готівкою або платіжною картою, зокрема й безконтактно на основі технології NFC (смартфоном або смарт-годинником).

Знає, що є різні види карток і вміє їх відрізнити: платіжна, транспортна, картки торговельних мереж тощо.

Знає, що обігові та пам'ятні монети, попри однаковий номінал, можуть мати різну вартість.

Розуміє, що іноземна валюта – це гроші, які можна використати для купівлі товару чи послуги за кордоном.

Знає, що гроші (валюту) інших країн можна обміняти на гривню та навпаки.

Розуміє, що різні валюти можна обміняти на гривню в різній кількості.

Знає, що іноземну валюту можна придбати в банку або обмінному пункті.

Усвідомлює, що національна валюта – це один із символів держави.

Базова
середня
освіта
(9 клас)

Знає, які форми грошей є в Україні.

Усвідомлює, що люди можуть зберігати гроші різними способами, зокрема й у банку.

Навички та поведінка

**Упевненість, мотивація
та ставлення**

Розрізняє обігові монети та пам'ятні.

Розпізнає банкноти кількох іноземних держав.

Може відрізнити банкноти й монети гривні від банкнот та монет інших країн.

Може назвати до двох іноземних валют.

Уміє відкрити рахунок у банку, зокрема й дистанційно.

Упевнено розраховується готівкою чи платіжною карткою.

Установлює відмінності між валютами окремих країн.

	Обізнаність, знання та розуміння
<p>Базова середня освіта (9 клас)</p>	<p>Знає, що з людей можуть стягувати комісію за зняття готівки з власного рахунку.</p> <p>Знає, що емітентом картки може бути як банк, так і небанківська установа.</p> <p>Знає, що можна відкривати рахунки та платіжні картки в іноземній валюті для користування за кордоном.</p> <p>Знає, що в Україні заборонено здійснювати розрахунки в іноземній валюті.</p> <p>Знає, що можна отримувати іноземну валюту з-за кордону шляхом переказу.</p> <p>Знає, які фінансові установи здійснюють обмін валюти.</p> <p>Має уявлення, що таке обмінний курс.</p> <p>Знає, що курси валют можуть змінюватися.</p>
<p>Профільна середня освіта (12 клас)</p>	<p>Розуміє роль, яку відіграють гроші у функціонуванні держави, розвитку економіки.</p> <p>Розуміє, в який спосіб відбуваються безготівкові операції (наприкладі безготівкових платежів із рахунку на рахунок та розрахунку платіжною картою).</p> <p>Знає поняття та особливості використання електронних грошей.</p>

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Зберігає гроші в готівці або використовуючи платіжну картку на банківському рахунку (відповідно до фінансових можливостей).</p> <p>Уміє самостійно зняти готівку з власного рахунку у відділенні банку і в банкоматі, у касах торговельних закладів, які дають таку можливість.</p> <p>Уміє користуватися:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ терміналом самообслуговування (платіжним кіоском) для поповнення рахунку, оплати мобільного зв'язку; ■ платіжними картками для оплати товарів і послуг у магазинах та інтернеті; ■ мобільними банківськими додатками. <p>Може розрахувати вартість купівлі та продажу валюти.</p>	<p>Упевнено користується електронним конвертером валют для визначення вигідного курсу.</p>
<p>Може назвати основні функції грошей.</p> <p>Розглядає переваги та недоліки різних типів трансакцій.</p> <p>Уміє користуватися мобільними банківськими додатками, додатками з планування бюджету тощо.</p>	<p>Упевнено розмовляє про гроші з сім'єю та іншими дорослими, яким довіряє.</p> <p>Зацікавлений дізнатися більше про нові форми грошей, такі як цифрова валюта.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
Профільна середня освіта (12 клас)	<p>Знає поняття "фіатні кошти" та "віртуальні активи (цифрові валюти)".</p> <p>Розуміє, що коливання валютних курсів:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ спричинено економічними та іншими чинниками; ■ можуть вплинути на вартість товарів, заощадження та прибуток від інвестицій. 	<p>Здатний ухвалювати виважені рішення щодо покупок іноземної валюти.</p> <p>Може застосовувати обмінні курси для конвертації сум у різних валютах у валюту відповідної країни.</p>	<p>Під час планування власних фінансових цілей враховує, яку валюту вигідніше використовувати (купівля телефону – гривня, подорож за кордон – долар, євро).</p>
1.2. Платежі та покупки			
Дошкільна освіта	<p>Знає, що:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ товар – це річ, призначена для задоволення певних потреб людини (наприклад, їжа, одяг, іграшки); ■ послуга – це робота, яку люди виконують, щоб задовольнити потреби (наприклад, перевезення, послуги перукаря, автомийка тощо). <p>Розуміє, що гроші використовують для того, щоб купувати товари в магазинах, а також оплачувати послуги.</p> <p>Знає, що можна купувати для себе та для інших.</p> <p>Усвідомлює, що покупку не можна зробити, якщо не вистачає коштів.</p>	<p>Самостійно (у присутності або із незначною допомогою дорослого) робить невеликі покупки.</p> <p>Намагається визначати, які покупки є першочерговими (обов'язковими) та другорядними (необов'язковими).</p> <p>Дотримується послідовності дій під час здійснення покупок у формі рольової гри.</p>	<p>Має пізнавальну потребу у використанні грошей.</p> <p>Умотивований робити насамперед потрібні покупки.</p> <p>Дбайливо ставиться до придбаної речі.</p>
Початкова освіта (4 клас)	<p>Усвідомлює, що кошти, витрачені на неважливу, зайву покупку, зменшують можливість купити потрібний товар.</p>	<p>Наводить приклади витрат на придбання товару.</p> <p>Може зробити простий вибір серед схожих продуктів на основі ціни, якості та кількості.</p>	<p>Умотивований раціонально ставитися до потреб у придбанні речей.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння
<p>Початкова освіта (4 клас)</p>	<p>Розуміє, що рішення про покупку мають переваги та недоліки, які можуть бути різними для різних людей залежно від їхніх пріоритетів.</p> <p>Обізнаний про різні способи оплати.</p> <p>Обізнаний, що покупки можна робити не лише у звичайних магазинах, на ринку, а також і в інтернеті.</p>
<p>Базова середня освіта (9 клас)</p>	<p>Усвідомлює, що коли люди вирішують витратити гроші для певної мети, вони не зможуть використати ці гроші для іншої мети (концепція альтернативних витрат).</p> <p>Знає, що способи оплати покупок бувають:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ готівкові та безготівкові; ■ за наявні кошти або в кредит. <p>Розуміє, що платіжні картки (дебетова, кредитна) безпосередньо пов'язані з банківськими рахунками.</p> <p>Знає, що для того, щоб мати можливість скористатися дебетовою картою, спочатку потрібно покласти гроші на поточний рахунок.</p> <p>Розуміє, що кредитна картка дає можливість розрахуватися в борг.</p>

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Уміє вирахувати необхідну суму коштів, коли купує щось готівкою, або пропонує більшу суму та перевіряє решту.</p> <p>Може відкласти бажану купівлю на майбутнє або відмовитися від неї.</p>	<p>Оцінює прийнятну вартість запланованої покупки для себе та робить висновки про її доцільність.</p> <p>Упевнено здійснює прості покупки, наприклад, у магазині чи на ринку.</p>
<p>Намагається критично оцінювати інформацію щодо товарів і послуг.</p> <p>Намагається встановити раціональну відповідність між особистою потребою та запропонованою ціною на товар чи послугу.</p> <p>Співвідносить реальну потребу в придбанні товару чи послуги та наявний бюджет.</p> <p>Може усно вирахувати остаточну ціну окремого товару чи невеликого набору товарів з урахуванням знижки.</p> <p>Уміє обрахувати суму коштів, необхідну для готівкового розрахунку, за потреби вираховує решту та перевіряє її під час отримання.</p>	<p>Усвідомлює власні звички витратити гроші.</p> <p>Умотивований шукати вигідну пропозицію, купуючи товари.</p> <p>Упевнено звертається до продавця, якщо отримує неправильну решту чи помічає стягнення неправильної суми під час розрахунку.</p> <p>Поважає те, що різні люди можуть мати різні пріоритети щодо власних витрат.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
Базова середня освіта (9 клас)	Усвідомлює , що розрахунки кредитною карткою можуть бути дорожчими, ніж дебетовою через нараховані фінансовою установою відсотки за наданий кредит.	Уміє порівнювати пропозиції на один і той самий товар від різних продавців та врахувати всі супутні витрати, пов'язані з придбанням.	
Профільна середня освіта (12 клас)	Обізнаний про нові платіжні технології, продукти й методи, доступні в країні. Знає , коли доцільно використовувати кредитну картку. Поінформований , що окремим видом карток є дебетові картки з овердрафтом. Така картка дає змогу здійснювати розрахунки коштами, наданими банком у кредит у межах встановленого овердрафту. Знає основні права споживача та порядок дій в разі оскарження платежу; повернення товару тощо.	Ухвалює зважені рішення як щодо незначних витрат, так і під час великих покупок. Може порівнювати різні способи оплати за товари й послуги (готівкою, безготівково, із доставкою, післяплата, розстрочка) та кінцеву вартість такої покупки. Здійснює покупки в мережі інтернет лише на верифікованих вебсайтах та в перевірених інтернет-магазинах.	Обдуманно ухвалює рішення щодо витрат, навіть якщо друзі або знайомі роблять інший вибір. Упевнено використовує різні способи оплати та переказу з огляду на витрати та ризики. Спілкується зі службою підтримки фінансової установи в разі виникнення проблем із платежем.
1.3. Ціни			
Дошкільна освіта	Знає , що усі речі й послуги мають свою ціну. Розуміє , що різні речі мають різну ціну. Знає , що ціну кожної речі зазначено на ціннику.	Може пояснити поняття "дешевше" і "дорожче". Порівнює ціну "дешевше-дорожче" на товари з однієї категорії.	За потреби впевнено запитує ціну в продавця.
Початкова освіта (4 клас)	Орієнтується у цінах на продукцію, якою користується щоденно (шкільне приладдя, одяг і взуття для школи, продукти для сніданків та перекусів у школі, книжки, іграшки, транспортні витрати).	Співвідносить ціну на товар із власними накопиченнями. Цікавиться , як можна змінити ціну на товар (знижки, акції, пошук дешевшого аналога).	Розмірковує над корисністю того чи іншого товару перед його купівлею.

	Обізнаність, знання та розуміння
<p>Початкова освіта (4 клас)</p>	<p>Усвідомлює, що ціни на деякі товари можуть змінюватися з часом.</p> <p>Знає, що люди на ринку можуть торгуватися для досягнення ціни, яка влаштовує обидві сторони.</p> <p>Розуміє взаємозв'язок між категоріями ціна-кількість-вартість товару.</p> <p>Розуміє, що в дорогої речі можуть бути дешевші аналоги.</p>
<p>Базова середня освіта (9 клас)</p>	<p>Розуміє, що на ціни на товари й послуги впливає низка чинників: конкуренція на ринку, доступність схожих товарів та послуг, попит на них тощо.</p> <p>Знає, що різні продавці товарів та надавачі послуг можуть мати різні ціни на ті самі товари чи послуги.</p> <p>Розуміє, чим відрізняється ціна від тарифу.</p> <p>Знає різницю між поняттями "ціна" та "цінність".</p> <p>Має уявлення про ціноутворення на товари повсякденного вжитку та колекційні (унікальні) товари.</p>
<p>Профільна середня освіта (12 клас)</p>	<p>Знає, що на кінцеву ціну товару впливають різні зовнішні чинники (наприклад, податки, збори, коливання валютного курсу, інфляція та інші макроекономічні процеси тощо), а також наявність попиту і пропозиції.</p>

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Намагається робити паралелі між якістю та ціною на бажану річ.</p> <p>Уміє встановити взаємозалежність між ціною окремого товару та загальною вартістю покупки.</p>	
<p>Намагається встановити найоптимальніше співвідношення "ціна-якість", ухвалюючи рішення про купівлю бажаного товару чи послуги.</p> <p>Може визначити ціну на виробі власного виробництва чи власні послуги.</p>	<p>Порівнює ціни.</p> <p>Обирає якісніший товар за розумну ціну.</p> <p>Упевнено аргументує свій вибір, послугуючись порівнянням цін на товар або послугу.</p>
<p>Обирає серед товарів з однаковою якістю той, у якого ціна нижча.</p> <p>За можливості віддає перевагу якісним речам довгого споживання попри їхню вищу ціну.</p>	<p>Уміє робити замовлення на вітчизняних та закордонних торговельних інтернет-майданчиках.</p> <p>Вираховує повну ціну товару (доставка, мита тощо).</p>

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
Профільна середня освіта (12 клас)	Розуміє , що товари вітчизняного виробництва можуть коштувати дешевше, ніж імпорتنі (зокрема, через стягнення ввізного мита).	Обирає спосіб оплати за покупку, за якого немає додаткових комісії та платежів.	
1.4. Фінансові звіти та договори			
Дошкільна освіта	Знає , що під час здійснення купівлі надається документ, що засвідчує придбання товару (чек, квиток тощо). Знає , що у чекові відображено назви товарів, їхню кількість / вагу та суму сплачених грошей (вартість).	Отримує чек від продавця в разі самостійних покупок (за участю дорослих). Використовує знання та імітує видачу чи отримання чеків / квитків під час розрахунків у формі рольової гри.	Зацікавлено розглядає чек, віддає його дорослим на зберігання. Усвідомлює , що чек – це важливий документ.
Початкова освіта (4 клас)	Розуміє , для чого людям потрібні чеки, квитанції, договори та що вони засвідчують. Знає , що чеки бувають у паперовій та електронній формах. Знає про своє право як покупця отримати чек або квитанцію на всіх торгових майданчиках, де продають товари або надають послуги (магазин, кінотеатр, кав'ярня, ігрова кімната, перукарня, транспорт). Обізнаний , що чеки, квитанції потрібно зберігати впродовж визначеного періоду часу. Усвідомлює , що втрата чека або договору на придбання товару чи послуги унеможлиблює повернення, обмін товару чи доведення своїх прав на ті чи інші дії з боку продавця товару чи послуги.	Має звичку : <ul style="list-style-type: none"> ■ перевіряти чеки від покупок на відповідність отриманих товарів (кількості та заявленій ціні); ■ звіряти решту, яку отримано від продавця, з рештою, зазначеною в чеку або квитанції, у разі готівкового розрахунку; ■ перевіряти баланс на картці після проведення розрахунків картою, наприклад, засобами онлайн-банкінгу або через банкомат. 	Упевнено просить чек під час здійснення покупки. Уважно перевіряє отриману суму решти від покупки.

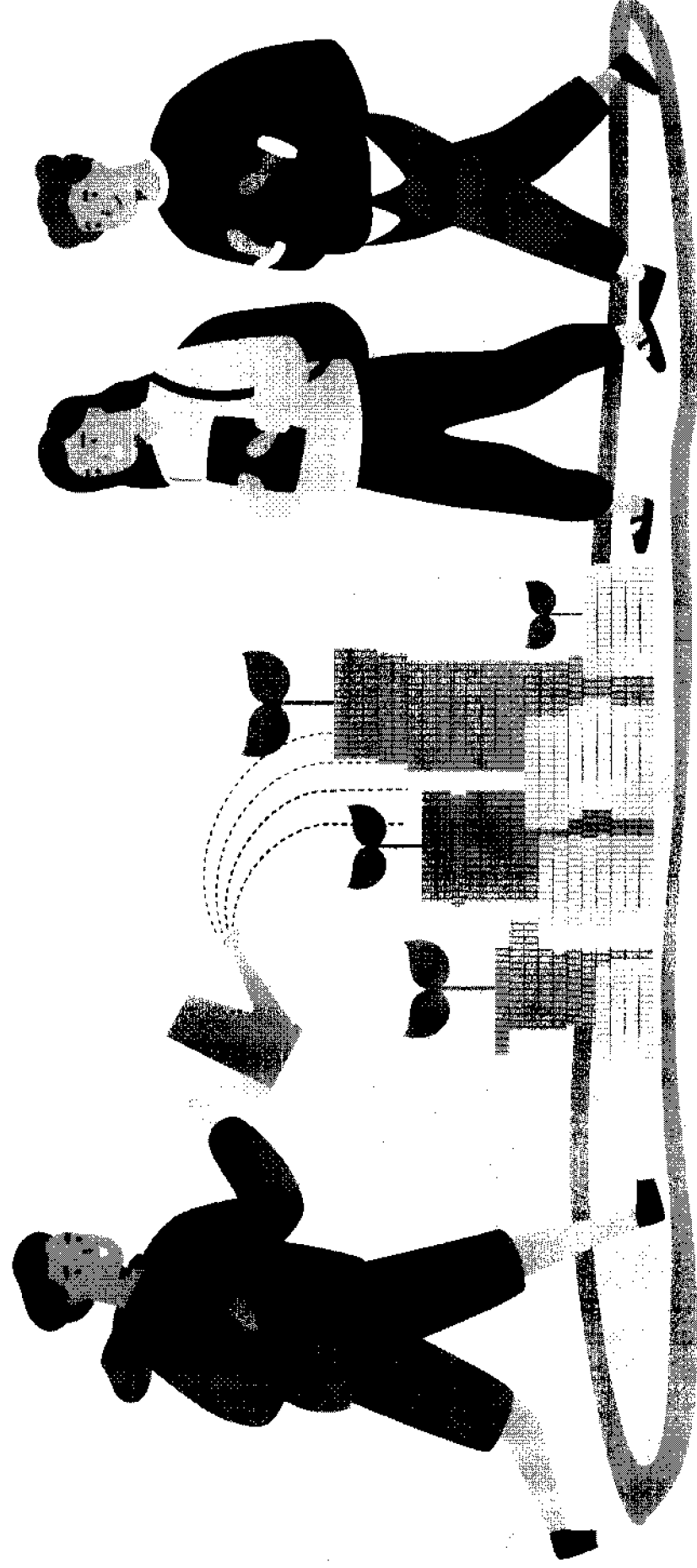
	Обізнаність, знання та розуміння
<p>Базова середня освіта (9 клас)</p>	<p>Усвідомлює, що певні документи (договори, зобов'язання, згоди) мають правові наслідки, з інформацією в яких потрібно ретельно ознайомитися перед їх підписанням.</p> <p>Розуміє, що документи, надані фінансовими установами, а також рахунки, квитанції та гарантії є важливими фінансовими документами та повинні належно зберігатися.</p> <p>Знає різницю між фіскальним і нефіскальним чеками; чеком паперовим та наданим в електронній формі.</p> <p>Знає основні форми договорів: усні, письмові (паперові, електронні).</p> <p>Знає, що придбання фінансових послуг здійснюється виключно на підставі письмового договору (в паперовій або електронній формі).</p>
<p>Профільна середня освіта (12 клас)</p>	<p>Знає, що є різні види фінансових договорів: депозитні, кредитні, страхові, оренди або лізингу, застави, поруки.</p> <p>Обізнаний зі своїми правами та зобов'язаннями як споживача за відповідним видом договору.</p>

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Бере чеки від користування банкоматом або терміналом самообслуговування – в паперовій або в електронній формі.</p> <p>Зберігає квитанції чи чеки (зокрема й в електронній формі) після покупки на випадок майбутньої потреби (необхідності повернення чи ремонту товару за гарантією, а також для ведення власного бюджету).</p> <p>Читає, перевіряє та веде власну фінансову документацію.</p> <p>Компетентний у проведенні розрахунків, потрібних для перевірки надходжень і моніторингу витрат, використовуючи відповідні інструменти, якщо це необхідно.</p> <p>Веде облік своїх покупок і витрат для раціонального використання власних коштів.</p>	<p>Визнає, що варто приділити час, щоб прочитати та зрозуміти договір перед його підписанням.</p> <p>Радиться та відкрито обговорює в сімейному колі свої наміри щодо укладання будь-яких договорів.</p> <p>Бере відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору, стороною якого він є.</p>
<p>Читає договори та перевіряє значення незрозумілих слів або термінів, перш ніж ухвалити зважене рішення про підписання договору.</p> <p>Зберігає платіжні документи, що підтверджують виконання обов'язків за договором.</p>	<p>Упевнено читає фінансові документи та за потреби шукає можливість виправити помилки в персональних (прізвище, паспортні дані, ІПН, адреса тощо) та фінансових (сума договору) даних.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння
<p>Профільна середня освіта (12 клас)</p>	<p>Усвідомлює, що фінансові та інші договори наділяють споживача не лише правами, але й обов'язками, за невиконання або неналежне виконання яких передбачено відповідальність.</p> <p>Розуміє, що правовими наслідками невиконання умов договору або невчасної сплати рахунків, зокрема комунальних, можуть бути штрафні санкції.</p> <p>Усвідомлює, що накладені штрафні (фінансові) санкції впливають на розмір власного або сімейного бюджету та можуть мати довготривалі наслідки.</p>

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Може перевірити правильність фінансових документів та виявити помилки, якщо вони є.</p> <p>Уникає дій або бездіяльності, що можуть призвести до штрафних (фінансових) санкцій за недотримання умов договору.</p>	<p>Упевнено звертається до продавця товару чи надавача послуги по роз'ясненню умов договору чи для отримання додаткової експертної допомоги перед укладенням договору.</p> <p>Звертається по допомогу до батьків або інших законних представників або компетентних органів щодо врегулювання конфліктних ситуацій під час дії договору.</p> <p>Чесно сплачує нараховані штрафні (фінансові) санкції відповідно до умов договору.</p>

2. Планування та управління фінансами

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
2. Планування та управління фінансами			
2.1. Складання бюджету			
Дошкільна освіта	<p>Має елементарне уявлення про планування бюджету, наприклад, знає, що батьки або інші законні представники за свою роботу отримують гроші, а потім визначають, що потрібно купити на ці кошти для сім'ї.</p> <p>Знає, що бажані покупки можна здійснити зараз або пізніше.</p>	<p>Демонструє елементарні навички планування власного бюджету, наприклад, влаштування скарбнички для накопичення коштів на бажану іграшку та відстеження з допомогою дорослих процесу заощадження (відмітки на скарбничці чи на окремому аркуші).</p> <p>Планує деякі покупки для себе та може визначити, які з них потрібні зараз, а які можна відкласти на потім.</p>	<p>Робить спроби додавати власні заощадження (за наявності) до сімейного бюджету.</p> <p>Цікавиться, як можна отримати кошти для бажаних покупок.</p>
Початкова освіта (4 клас)	<p>Має уявлення про перелік основних доходів та витрат сім'ї.</p> <p>Усвідомлює, що обставини непереборної сили можуть змінити родинні плани бюджету.</p> <p>Розуміє поняття "заробітна плата", "доходи" та "витрати".</p>	<p>Здатний брати участь у плануванні покупок сім'ї.</p> <p>Вчиться вести регулярний облік власних витрат та заощаджувати на бажану річ.</p>	<p>Дотримується складеного сім'єю плану покупок та намагається його не порушувати.</p>
Базова середня освіта (9 клас)	<p>Розуміє переваги фінансового планування та складання бюджету.</p> <p>Розуміє, що потрібно відстежувати всі надходження та витрати.</p> <p>Усвідомлює залежність власного бюджету від бюджету сім'ї.</p>	<p>Уміє вибирати та використовувати прості інструменти бюджетування (електронні таблиці, мобільні додатки, онлайн-платформи).</p> <p>Складає власний бюджет.</p>	<p>Співвідносить свої бажані витрати із запланованими надходженнями (наприклад, кишеньковими грошима).</p> <p>Намагається дотримуватися фінансової дисципліни.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
Базова середня освіта (9 клас)	<p>Знає про структуру бюджету: доходи (активні, пасивні) та витрати (обов'язкові й бажані, а також регулярні, разові та непередбачувані), заощадження.</p> <p>Усвідомлює потребу формувати подушку фінансової безпеки для забезпечення фінансової стійкості в разі непередбачених обставин.</p>	<p>Має елементарні навички коригування поточного бюджету через настання обставин непереборної сили.</p>	<p>Здатний усвідомити й оцінити обсяг та структуру витрат сімейного бюджету з розрахунку на кожного члена сім'ї та в цілому.</p> <p>Розуміє, що ощадлива фінансова поведінка кожного члена сім'ї сприяє підвищенню її фінансової стійкості загалом.</p>
Профільна середня освіта (12 клас)	<p>Знає відмінність між простим обліком витрат та складанням бюджету.</p> <p>Розуміє актуальність моніторингу надходження та витрачання грошей у часі та за напрямками.</p> <p>Усвідомлює потребу відокремлення грошей для сплати регулярних рахунків від коштів на поточні витрати.</p> <p>Розуміє, чому для побудови бюджету важливо враховувати середні та довгострокові перспективи в отриманні доходу, незаплановані (форс-мажорні) витрати тощо.</p>	<p>Розрізняє регулярні й нерегулярні доходи та витрати і на основі цього складає бюджет.</p> <p>Уважно стежить за власними витратами й доходами та корегує бюджет, якщо це потрібно.</p> <p>Визначає, як особисті плани на наступні один-два роки (продовження навчання, початок трудової діяльності тощо) впливають на власні фінансові плани й розглядає способи управління ними (корегування планів, визначення пріоритетів).</p>	<p>Умотивований дізнаватися про різні форми й методи планування та ведення власного бюджету, зокрема й сучасні мобільні застосунки й онлайн-платформи.</p> <p>Активно керує коштами, а не тільки відстежує власні доходи та витрати (визначає пріоритети, якщо дохід не відповідає запланованим витратам, або знаходить шляхи збільшення заощаджень, наприклад, скорочення витрат або збільшення доходу).</p> <p>Оцінює значення фінансового планування та виконання сімейного бюджету для забезпечення фінансової стійкості в майбутньому.</p>
2.2. Управління доходами			
Дошкільна освіта	<p>Знає, що за добре виконану роботу або надані послуги люди отримують винагороду / дохід (наприклад, дорослі – стипендію, заробітну плату, пенсію).</p>	<p>Розрізняє витрати та доходи (оплата за покупки в магазинах – це витрати, а заробітна плата батьків або інших законних представників – це доходи).</p>	<p>Має бажання в майбутньому допомагати сім'ї в примноженні доходу.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
Дошкільна освіта	Розуміє , що рівень доходу сім'ї впливає на можливості батьків або інших законних представників щодо задоволення потреб і бажань всієї сім'ї та власних, зокрема, смаколиків, іграшок, мандрівок, інших розваг.	Цікавиться , у який спосіб може отримати власні гроші.	
Початкова освіта (4 клас)	Знає , що люди можуть обирати різні професії і види діяльності залежно від своїх знань, умінь, зацікавлень і досвіду та отримувати за роботу різну оплату. Усвідомлює , що нові знання, навички та досвід допомагають людям заробляти більше. Знає , що люди можуть отримувати дохід, працюючи як наймані працівники або відкриваючи власний бізнес. Обізнаний , що люди також можуть отримувати дохід, передаючи своє майно в користування (оренду) іншим. Знає , що одна людина може мати декілька джерел доходів. Розуміє , що кишенькові гроші, подарунок, кешбек або виграш, "коляда" теж є доходом. Знає , що доходи оподатковують для оплати наданих державою послуг.	Може пояснити , як від ставлення до навчання залежать власні успіх і добробут. За підтримки дорослих намагається отримати свій перший дохід. Розподіляє власний дохід на досягнення різних фінансових цілей.	Умотивований гарно навчатися та здобувати інші практичні навички для отримання в майбутньому високого доходу. Заощадливо ставиться до доходу сім'ї та власного доходу (порівнюючи свої витрати з доходами).
Базова середня освіта (9 клас)	Знає типові джерела доходу. Розуміє різницю між активними й пасивними, постійними та змінними доходами.	Визначає потенційні джерела доходу. Планує отримання доходів в майбутньому.	Досліджує законні можливості отримання доходів. Усвідомлює потребу аналізу джерел надходжень сім'ї.

Обізнаність, знання та розуміння

Базова
середня
освіта
(9 клас)

Обізнаний про різні потенційні кар'єрні шляхи, включно з підприємництвом.

Розуміє, як певні чинники, наприклад рівень освіти, працелюбність, проактивність, старанність, можуть вплинути на рівень заробітної плати, доходу від підприємницької діяльності.

Ураховує, що заробітна плата, що отримує особа, менша за повну зароблену суму через відрахування податків та зборів.

Розуміє, що щомісячний дохід під впливом різних чинників може відрізнятись.

Розуміє прямий взаємозв'язок між рівнем доходу і фінансовим добробутом людини, сім'ї, громади та країни в цілому.

Повнілена
середня
освіта
(12 клас)

Розуміє, що зміни в економічних умовах, технологіях або на ринку праці можуть спричинити зміни в доходах, кар'єрних можливостях або статусі зайнятості.

Знає, що надходження сім'ї з часом можуть змінюватись з багатьох причин, і на це обов'язково треба зважати під час фінансового планування.

Розуміє потребу формування фінансового резерву на випадок втрати доходу / виникнення проблем з доходом.

Знає про права та обов'язки неповнолітніх у трудових правовідносинах.

Навички та поведінка

Має деякі знання та навички, використавши які можна отримати матеріальну винагороду.

Замислюється, як допомогти своїй сім'ї отримати більший дохід.

Упевненість, мотивація та ставлення

Порівнює свої бажання з рівнем доходу сім'ї та потребами її членів.

Замислюється, як рівень доходу громадян впливає на рівень життя суспільства.

Може визначити способи отримання доходу через підприємницьку діяльність.

Може розробити простий бізнес-план або мотиваційний лист та резюме (залежно від бачення особистого майбутнього).

Може визначити розмір доходу до й після оподаткування.

Може порахувати податкове навантаження залежно від виду доходу (бізнес чи наймана праця).

Цікавиться, які професії або потенційні джерела доходу є актуальними зараз або в найближчому майбутньому.

Зацікавлений у легальних способах заробити власні гроші.

Упевнено обговорює питання, що стосуються оплати праці, під час приймання на роботу.

Самостійно обирає варіанти збереження та збільшення отриманого доходу.

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
2.3. Управління витратами			
Дошкільна освіта	<p>Має уявлення про витрати та їхні види.</p> <p>Знає, що є бажання (хочу) і є потреби (те, що дійсно потрібно). Відповідно витрати є потрібними і бажаними.</p> <p>Розуміє, що причинами виникнення витрат є потреба в певних речах (їжа, одяг, іграшки, відпочинок).</p> <p>Усвідомлює, що гроші можуть закінчуватися.</p>	<p>Може назвати деякі обов'язкові витрати (витрати на продукти чи на транспорт), непередбачувані витрати (хвороба, дрібний ремонт), необов'язкові витрати.</p> <p>Бере участь в обговоренні сім'єю планування покупок.</p> <p>Розрізняє покупки потрібні та бажані.</p>	<p>Умотивовано виділяє найголовніше з власного списку бажань.</p> <p>Намагається заощадливо ставитися до власних грошових накопичень.</p>
Початкова освіта (4 клас)	<p>Усвідомлює, що люди відрізняються за своїми уподобаннями, пріоритетами та наявними ресурсами для споживання товарів і послуг.</p> <p>Розуміє, що гроші можна витратити, щоб самостійно задовольнити власні потреби або розділити з іншими людьми витрати на товари чи послуги.</p>	<p>Розрізняє потреби та бажання – свої та інших членів сім'ї.</p> <p>Визначає короткострокові цілі та планує конкретні дії щодо задоволення власних потреб.</p> <p>Може скласти приблизний план потрібних покупок для навчання та хобі.</p>	<p>Ухвалює незалежні рішення щодо витрат у межах наявних власних коштів.</p> <p>Установлює пріоритети витрат.</p> <p>Усвідомлює, що власні витрати потребують постійного контролю.</p>
Базова середня освіта (9 клас)	<p>Чітко усвідомлює різницю між потребами та бажаннями.</p> <p>Розуміє потребу визначення пріоритетності певних витрат, коли доходи обмежені.</p> <p>Усвідомлює потребу періодичного аналізу наявних джерел доходів та пошуку додаткових в особистому / сімейному бюджеті.</p>	<p>Уміє зіставляти потреби, бажання та фінансові можливості.</p> <p>Уміє успішно уникати надмірних витрат у повсякденних ситуаціях.</p> <p>Планує майбутні витрати у короткостроковій перспективі.</p> <p>Контролює витрати, зокрема й відповідно до завчасно складеного плану.</p>	<p>Умотивований навчатися ефективного управління грошима для досягнення фінансового добробуту.</p> <p>Упевнено керує особистими витратами та заощадженнями.</p>

Обізнаність, знання та розуміння

Базова
середня
освіта
(9 клас)

Профільна
середня
освіта
(12 клас)

Знає, що деякі витрати можуть бути нерегулярними (сезонними, щорічними), і визнає важливість їхнього завчасного планування.

Усвідомлює потребу забезпечення надходження доходів з декількох джерел.

Розуміє, що потрібно активно управляти доходами та витратами.

Знає, що є різні способи, за допомогою яких можна з часом збалансувати поточні витрати: наприклад, шляхом заощаджень або позик.

Розуміє, що доцільно відокремлювати особисті / сімейні фінанси від фінансів особистого / сімейного бізнесу.

Дошкільна
освіта

Розуміє, що заощадження – це частина грошей, які можна відкласти на майбутню покупку, зберегти.

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Аналізує різні варіанти щодо використання отриманих доходів, прогнозує та усвідомлює можливі наслідки ухвалених рішень.</p> <p>Розраховує обсяг витрат та доходів з огляду на потребу формування резерву на випадок непередбачуваних обставин.</p>	
<p>Критично оцінює ефективність своїх попередніх фінансових рішень.</p> <p>Може порівнювати ключові характеристики найбільш поширених фінансових продуктів, щоб вибрати ті, що найкраще підходять для досягнення конкретних фінансових цілей.</p> <p>Використовує мобільні застосунки банків або спеціальні програми для ведення обліку доходів та витрат.</p>	<p>Залишається впевненим і умотивованим, коли стикається з фінансовими невдачами або несприятливими результатами.</p> <p>Оцінює взаємозв'язок між витратами та досягненням фінансових цілей.</p> <p>Своєчасно ухвалює необхідні фінансові рішення.</p> <p>Спроможний уникнути фінансової спокуси – необґрунтованих витрат, що не відповідають рівню доходів, унаслідок бажання слідувати за модою, наслідувати спосіб життя відомих, успішних людей, блогерів, або які виникають під впливом агресивної реклами.</p>
2.4. Заощадження	
<p>Уявляє свою мету (іграшка, розвага тощо) і розповідає, як її досягти.</p>	<p>Умотивований заощаджувати на бажану покупку.</p>

Обізнаність, знання та розуміння

Дошкільна
освіта

Знає про важливість ощадливості та дбайливості.

Початкова
освіта
(4 клас)

Розуміє, що коли люди заощаджують, вони вирішують не витратити гроші сьогодні, щоб мати можливість щось купити в майбутньому.

Розуміє, для чого варто економити та заощаджувати.

Знає, що план заощаджень — це план відкладення грошей для оплати майбутніх потреб, цілей або для покриття непередбачених витрат.

Базова
середня
освіта
(9 клас)

Ознайомлений з різними способами заощаджень.

Усвідомлює всі переваги запланованих та регулярних заощаджень.

Навички та поведінка**Упевненість, мотивація
та ставлення**

Накопичує у власну скарбничку (відповідно до фінансових можливостей).

Може **обирати** між витрачанням та заощадженням грошей.

Уміє пояснити мету власної ощадливості.

Намагається дбати про власні речі як спосіб заощадження.

Намагається ощадно

використовувати власні кошти.

Може визначити конкретну мету заощаджень, грошову суму та орієнтовний час для виконання.

Може віддати пріоритет заощадженню перед необов'язковою витратою.

Дотримується правил економії та ощадливості в побуті.

Намагається цінувати, економити та берегти гроші, які заробили інші.

Намагається ощадливо користуватися водою, електрикою та іншими ресурсами.

Прагне заощаджувати з кожного доходу, регулярного і нерегулярного.

Має заощадження (шляхом відкладання частини кишенькових грошей або грошей від подарунків відповідно до фінансових можливостей).

Планує з допомогою дорослих власні прості фінансові цілі.

Має певні пріоритети заощадження.

Може пояснити переваги заощаджень.

Може реалістично розрахувати, скільки часу знадобиться, щоб заощадити певну суму грошей, урахувавши поточні доходи та витрати.

Умотивований заощаджувати на певну фінансову мету / бажану покупку, створення особистого фінансового резерву.

Реалістично планує мету заощаджень та бажаний час для її досягнення.

Обізнаність, знання та розуміння

Базова
середня
освіта
(9 клас)

Розуміє, що може виникнути потреба заощаджувати, щоб купити дорогі речі або сформувати фінансовий резерв на випадок непередбачених обставин.

Знає, які фінансові установи (банки, кредитні спілки) залучають кошти населення на депозити.

Розуміє, що безпека та легкість доступу є чинниками, які слід урахувувати, вирішуючи, де зберігати заощадження.

Знає, що фінансові установи залучають кошти на депозити та сплачують відсотки за користування такими грошима.

Розуміє, що фінансові установи можуть установлювати різні відсотки за депозитами залежно від потреби в кількості залучених коштів.

Знає, що гроші зі строкових вкладів (депозитів) не можна знімати в будь-який момент за бажанням.

Розуміє вплив інфляції на реальну вартість грошей.

Розуміє призначення депозитів, розрізняє їх види, усвідомлює, що нарахування відсотків закладами сприятиме збільшенню розміру заощаджень.

Навички та поведінка

Має звичку відкладати певну суму від регулярних та нерегулярних доходів на формування власного фінансового резерву (відповідно до фінансових можливостей).

Розрізняє види депозитів (коротко-, середньо- та довгострокові, до запитання, валютні, гривневі, у банківських металах).

Упевненість, мотивація та ставлення

Цікавиться можливістю оформити власний накопичувальний вклад (депозит).

Рационально обирає валюту заощадження відповідно до власних фінансових цілей, обговорюючи своє рішення з сім'єю.

Обізнаність, знання та розуміння

Профільна
середня
освіта
(12 клас)

Знає, що заощадження можна зберігати не тільки в готівці, а й на рахунках у банку (у національній та іноземній валютах), на депозитах, у цінних паперах та інших інвестиційних інструментах і активах тощо.

Розуміє, що гроші, які зберігають у готівці, втрачають купівельну спроможність під впливом інфляції / з плином часу, особливо в умовах нестабільності, кризи.

Розуміє, що гроші, які зберігають у банку, також можуть втратити купівельну спроможність, якщо інфляція перевищить суму отриманих відсотків / якщо темпи річної інфляції перевищують отриманий відсотковий дохід від розміщення коштів у банку.

Знає, як зміни процентної ставки за депозитом можуть вплинути на розмір отриманого доходу за депозитом.

Розрізняє прості та складні відсотки.

Розуміє поняття капіталізація відсоткового доходу, вплив складних відсотків на розмір отриманого доходу за депозитом (вкладом).

Приблизно знає ринкові ставки за ощадними продуктами, наявними на ринку фінансових послуг.

Знає, як інфляція впливає на різні види заощаджень.

Навички та поведінка

У разі наявності кредиту **може зробити** обґрунтований вибір щодо спрямування частини вільних коштів або на заощадження, або на збільшення суми погашення кредиту понад обов'язковий платіж.

Може розробити план заощаджень, який допоможе досягти фінансової мети.

Бере до уваги той факт, що ціна бажаного товару або фінансової мети може змінюватися з часом.

Уміє перевірити, чи є фінансова установа, у якій планує зберігати / накопичувати заощадження, учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Цікавиться та перевіряє ділову репутацію фінансової установи, у якій планує зберігати / накопичувати заощадження.

Розрізняє форми заощаджень за ліквідністю та ризиками.

Уміє відкривати депозит / ощадний рахунок у банку у відділенні й дистанційно.

Уміє порівнювати очікуваний дохід від розміщення депозиту в різних валютах.

Упевненість, мотивація та ставлення

Переконаний у потребі зберігати частину заощаджень як фінансовий резерв на випадок непередбачених обставин.

Упевнено ухвалює рішення про те, який ощадний продукт(и) використовувати.

З оптимізмом дивиться на можливість заощаджень на довгострокову перспективу.

До укладення договору з фінансовою установою, в якій планується зберігати / накопичувати заощадження **уважно ознайомлюється** з довідкою про систему гарантування вкладів фізичних осіб.

Оцінює взаємозв'язок між розміром процентної ставки та рівнем ризику.

Уміє оцінити переваги від диверсифікації заощаджень у різних валютах.

	Обізнаність, знання та розуміння
<p>Профільна середня освіта (12 клас)</p>	<p>Розуміє, чому під час вибору ощадного продукту важливо знати рівень інфляції, а також процентні ставки.</p> <p>Знає встановлений розмір суми гарантованого відшкодування станом на дату відкриття поточного чи депозитного рахунку.</p> <p>Усвідомлює, що окремі види вкладів (депозитів) не гарантовано незалежно від суми вкладу (депозиту).</p> <p>Знає, що в Україні дозволено відкриття вкладів (депозитів) та рахунків в іноземній валюті.</p>
<p>Дошкільна освіта</p>	<p>Знає, що благодійність – це надання безкорисливої допомоги (гроші, іграшки, допомога у якійсь справі) тим, хто її потребує.</p> <p>Розуміє, що через благодійництво можна допомогти іншим.</p> <p>Розуміє поняття "волонтерство" (робота, що виконують на добровільних засадах, за її виконання не передбачено отримання фінансової винагороди).</p>
<p>Початкова освіта (4 клас)</p>	<p>Проявляє зацікавлення темою благодійництва та меценатства як форми доброчинності.</p> <p>Має уявлення про напрями благодійництва.</p>

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Може розрізняти умови депозитів під прості та складні відсотки.</p> <p>Звертається до банку-агента або за потреби до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб із заявою про виплату гарантованої суми відшкодування коштів за своїм вкладом в разі визнання установи неплатоспроможною.</p>	
2.5. Благодійність	
<p>Спостерігає, як дорослі беруть участь у благодійних акціях та аналізує їхні дії.</p> <p>Виявляє бажання брати посильну участь у благодійних акціях разом з дорослими.</p>	<p>Упевнений у тому, що допомагати іншим – це добре.</p> <p>Може віддати частину особистих коштів, речей на благодійність (за їхньої наявності) здебільшого на пропозицію дорослих.</p>
<p>Залюбки разом із батьками / іншими законними представниками та іншими членами сім'ї долучається до різноманітних благодійних заходів, зокрема й шкільних.</p>	<p>Отримує задоволення від участі в благодійних заходах.</p> <p>Упевнений у тому, що його внесок у благодійний захід є важливим.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння
<p>Початкова освіта (4 клас)</p>	<p>Знає, що таке волонтерство, та може навести приклади волонтерського руху в Україні.</p>
<p>Базова середня освіта (9 клас)</p>	<p>Цікавиться темою благодійності самостійно.</p> <p>Розуміє основні принципи благодійництва (актуальність, добровільність, індивідуальна фінансова спроможність, адресність, прозорість, підзвітність, відповідальність).</p> <p>Знає, як відрізнити справжню благодійність від шахрайства.</p>
<p>Профільна середня освіта (12 клас)</p>	<p>Аналізує український та міжнародний досвід благодійницького руху.</p> <p>Вивчає актуальні теми й потреби у волонтерстві та благодійництві.</p> <p>Учиться розраховувати бюджет благодійного заходу.</p> <p>Знає, що витрати на благодійність можна включити до податкової знижки.</p>

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Наводить приклади благодійництва.</p> <p>Цікавиться інформацією про відомих меценатів та волонтерів.</p>	<p>Переконаний у потребі добродійних справ, позитивно реагує на зовнішню мотивацію до благодійності.</p>
<p>Шукає можливості взяти участь у благодійних заходах.</p> <p>Активно долучається до загальношкільних та міських (на рівні громади) благодійних заходів.</p> <p>Визначає особистий рівень фінансового залучення до надання благодійної допомоги тим, хто її потребує.</p>	<p>Упевнений у важливості благодійництва в житті людини.</p> <p>Умотивований займатися благодійництвом.</p> <p>Самостійно визначає доцільність та власні можливості участі у благодійності.</p>
<p>Ініціює проведення волонтерської діяльності, благодійних заходів на рівні школи та громади.</p> <p>Шукає однодумців та створює робочі волонтерські команди.</p> <p>Бере відповідальність за організацію та проведення благодійних заходів.</p> <p>Планує та розраховує в особистому бюджеті статтю "Благодійність".</p>	<p>Умотивований займатися волонтерством, благодійництвом впродовж життя.</p> <p>Визначає особисті пріоритети та напрями роботи в темі благодійництва.</p> <p>Пропагує тему благодійності та волонтерства серед свого оточення.</p> <p>Долучається до участі в українських та міжнародних благодійних заходах.</p> <p>Умотивований віддавати частину отриманого доходу на потреби осіб і громад, які цього потребують.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
2.6. Довгострокове планування			
Дошкільна освіта	<p>Розуміє, що заощадження упродовж тривалого строку дадуть змогу придбати бажану річ, на яку не вистачає коштів зараз.</p> <p>Знає, що в майбутньому зможе заробляти гроші самостійно.</p>	<p>Розмірковує щодо власних планів на майбутнє.</p> <p>Розглядає різні варіанти свого майбутнього.</p>	<p>Зацікавлено сприймає довготривалі плани дорослих, що стосуються його.</p> <p>Умотивований обирати для себе найкращі варіанти майбутнього.</p>
Початкова освіта (4 клас)	<p>Знає, що планування може бути не тільки на короткий, а й на достатньо тривалий строк.</p> <p>Розуміє різницю між мрією і планом.</p>	<p>Уміє складати елементарні фінансові плани.</p> <p>Визначає мету, ухвалює фінансові рішення щодо розподілу та використання заощаджених, кишенькових коштів, разових доходів.</p>	<p>Готовий скоротити, оптимізувати витрати або відмовитись від необов'язкових витрат, щоб досягнути власних фінансових цілей або прискорити їхню реалізацію.</p>
Базова середня освіта (9 клас)	<p>Розуміє потребу фінансового планування для досягнення добробуту в майбутньому.</p> <p>Усвідомлює потребу заощаджень та інвестицій.</p> <p>Розуміє важливість планування наперед для фінансування довгострокових потреб – досягнення фінансових цілей, таких як майбутня освіта та незалежне фінансове життя.</p>	<p>Ухвалює обґрунтоване рішення (можливо, разом із батьками або іншими законними предстаніками) щодо того, куди варто інвестувати час і гроші: у профільну середню та вищу освіту чи у професійну (професійно-технічну) освіту.</p>	<p>Умотивований планувати на довгострокову перспективу.</p> <p>Розуміє потребу наявності фінансового резерву для забезпечення власної фінансової стійкості.</p>
Профільна середня освіта (12 клас)	<p>Знає, що такі чинники як вік, місце проживання, кількість утриманців, наявність зобов'язань впливають на будь-який рівень доходу й можуть вимагати коригування раніше ухвалених фінансових рішень.</p> <p>Розуміє роль пенсійного забезпечення у плануванні виходу на пенсію.</p>	<p>Визначає віхи або майбутні життєві етапи (придбання / оренда житла або іншої нерухомості для ведення бізнесу, придбання / оренда автомобіля, витрати на освіту дітей, вихід на пенсію тощо), які можуть вимагати фінансової підготовки з молодого віку.</p>	<p>Упевнено планує з горизонтом на декілька місяців наперед для досягнення фінансових цілей.</p> <p>Зацікавлений, але обережний, коли чує про нові фінансові продукти, послуги та фінансові установи, що можуть допомогти досягти своїх фінансових цілей.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
Профільна середня освіта (12 клас)	Розуміє , як використовувати найпоширеніші фінансові послуги для досягнення фінансових цілей (платіжні, депозитні, кредитні, страхові, інвестиційні).	Може оцінити плюси та мінуси деяких фінансових продуктів, спрямованих на досягнення довгострокових фінансових цілей. Може пояснити принципову різницю між солідарною системою пенсійного забезпечення та вкладеннями у недержавні пенсійні фонди.	Умотивований скласти фінансовий план для досягнення власної фінансової стійкості та незалежності.
2.7 Кредит та управління боргом			
Дошкільна освіта	Знає , що борг – це гроші чи речі, отримані від іншої людини в користування на певний час. Розуміє , що гроші чи речі, узяті в борг, потрібно повернути вчасно.	Проявляє здатність до своєчасного (обумовленого терміну) повернення речей, узятих на тимчасове користування в однолітків чи дорослих.	Висловлює своє ситуативне ставлення до невчасного повернення коштів та речей.
Початкова освіта (4 клас)	Розуміє , що кредит – це кошти, що надають у користування на певний строк та за певну плату. Знає , що кредит не може взяти дитина. Знає , хто такі позичальник і кредитор / кредитодавець. Знає , що відсотки за кредитом є одночасно і ціною, яку сплачує позичальник за користування чужими грошима, і доходом, який отримує кредитор за надання коштів / речей у кредит.	Повертає позичені кошти чи матеріальні цінності вчасно.	Погоджується , що кредит – це відповідально й що кошти та речі, узяті в тимчасове користування, потрібно повертати вчасно. Обережно та відповідально ставиться до позик у рідних, друзів, знайомих.

Обізнаність, знання та розуміння

Базова
середня
освіта
(9 клас)

Розуміє відмінність між кредитом і позикою.

Знає, що позики можуть бути платними або безоплатними (без сплати винагороди позикодавцю).

Знає, що є різні види кредитів та різні способи їхнього погашення (класика та ануїтет).

Знає, що під час видачі кредиту оформлюють кредитний договір.

Розуміє, що кредит видають виключно на умовах поверненості, строковості, платності, забезпеченості та цільового характеру використання.

Розуміє, що таке кредитна історія та як її формують.

Розуміє, що кредитори з більшою ймовірністю схваллять надання кредиту позичальникам, які мають достатній рівень плато- та кредитоспроможності, не мають багато інших боргів і які мають хорошу кредитну історію.

Усвідомлює труднощі, з якими стикаються люди з високим рівнем боргу.

Знає, що товари / майно, що куплено в кредит, може бути вилучено, якщо один або декілька чергових платежів за кредитом не буде здійснено.

Розуміє важливість формування власної позитивної кредитної історії.

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Може обраховувати загальну вартість кредиту.</p> <p>Усвідомлює, що за укладеною кредитною угодою (договором) потрібно повернути кредитору позичені кошти (основну суму боргу) та нараховані відсотки за користування кредитом.</p> <p>Називає можливі наслідки порушення кредитного договору.</p> <p>Сплачує всі свої борги вчасно.</p> <p>Шукає альтернативні кредиту варіанти придбання потрібного товару чи послуги.</p>	<p>Перед тим як оформляти кредит, реалістично та відповідально оцінює свою фінансову спроможність повернути його вчасно.</p> <p>Уникає ситуації накопичення боргів.</p> <p>Відповідально ставиться до створення власної кредитної історії.</p> <p>Спілкується з батьками або іншими законними представниками щодо їхнього досвіду кредитування.</p>

Обізнаність, знання та розуміння

Профільна
середня
освіта
(12 клас)

Знає, що фізична особа з досягненням вісімнадцяти років (повноліття) набуває повної цивільної дієздатності вчиняти фінансові правочини, включно з договором про споживчий кредит, та особисто нести відповідальність за порушення укладеного нею договору.

Усвідомлює, що такі схеми як "розстрочка", "на виплату" й "купи зараз, заплати пізніше" є формами кредитування.

Розрізняє поняття "кредитний платіж", "початковий внесок", "застава", "процентна ставка за кредитом", "пеня", "штраф", "пільговий період".

Розуміє, що, крім відсотків за кредитом, також можуть стягувати комісійні збори (за оформлення кредиту, оцінювання предмета застави тощо).

Знає, що таке "ефективна ставка за кредитом".

Усвідомлює переваги та недоліки різних типів кредиту (споживчого, іпотечного, інвестиційного / на розвиток бізнесу).

Розуміє відмінності між кредитами банків, ломбардів, кредитних спілок, фінансових компаній швидкого кредитування.

Знає, як зміни процентної ставки можуть вплинути на зростання розміру кредиту та можливості його виплати.

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>За потреби може розглядати доступні типи кредитів (оплата частинами, розстрочка, кредитна картка, державна кредитна програма).</p> <p>Може навести зважені аргументи, коли використання кредиту є доцільнішим і вигіднішим, ніж заощаджувати бажану суму, і навпаки.</p> <p>Реалістично оцінює свої фінансові можливості виплатити кредит.</p> <p>Може описати наслідки невиконання зобов'язань за конкретним кредитом.</p> <p>Може вибрати між різними кредитодавцями (банками та небанківськими фінансовими установами).</p> <p>Уміє здійснити розрахунки та обрати більш вигідний варіант (класика / ануїтет).</p> <p>Завжди перевіряє інформацію щодо обраного кредитодавця з офіційних джерел.</p> <p>Може розрахувати фінансову вигоду від дострокового погашення кредиту.</p>	<p>Умотивований отримати консультацію фахівців перед тим, як ухвалити рішення про використання кредиту.</p> <p>Правильно порівнює вартість кредиту в різних кредитодавців.</p> <p>Упевнено обирає відповідний кредитний продукт та відповідного надавача кредитних послуг.</p> <p>Розумно обирає суму кредиту, з огляду на власні фінансові можливості для сплати обов'язкових платежів без істотного навантаження на свій чи сімейний бюджет.</p> <p>Уважно користується пільговим періодом за кредитним продуктом (за наявності).</p> <p>Умотивований достроково погашати заборгованість за кредитом для мінімізації загальних витрат.</p> <p>Визнає прямий зв'язок між поточним рівнем заборгованості та фінансовим добробутом на поточний момент і в майбутньому.</p> <p>Розуміє, що велика кількість боргових зобов'язань негативно впливає на власну фінансову стійкість.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння
<p>Профільна середня освіта (12 клас)</p>	<p>Усвідомлює наслідки впливу кредитних угод на дохід, що можна буде мати в майбутньому.</p> <p>Приблизно знає середньоринковий рівень відсотків та комісій, що стягують за кредитами.</p> <p>Усвідомлює, що потрібно й надалі виконувати зобов'язання за кредитним договором, якщо банк став неплатоспроможним.</p> <p>Знає, що таке кредитні канікули й за яких обставин їх використовують.</p> <p>Розуміє, що невиконання умов укладених договорів та порушення платіжної дисципліни погіршує кредитну історію позичальника.</p>
<p>Дошкільна освіта</p>	<p>Знає, що деякі речі можуть із часом втратити цінність, тоді як інші можуть стати більш корисними й цінними.</p>
<p>Початкова освіта (4 клас)</p>	<p>Знає, що інвестиції – це вкладення коштів з метою отримання прибутку в майбутньому.</p> <p>Розуміє, що люди інвестують свої гроші, щоб вони могли з часом примножуватися та допомагати їм досягати довгострокових фінансових цілей.</p>

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Контролює інформацію про стан своєї кредитної заборгованості під час здійснення чергового місячного платежу.</p> <p>Здатний аргументувати, чому позичання грошей для продуктивних цілей, наприклад відкриття бізнесу, може мати більше сенсу, ніж позичання для оплати товарів щоденного споживання.</p> <p>Вимагає оформлення кредитодавцем довідки про повне погашення кредиту (зокрема і сплачені відсотки) та закриття кредитної угоди.</p>	
2.8. Інвестиції	
<p>Радиться з дорослими щодо власних витрат, способів надійного зберігання грошей.</p>	<p>Радіє вдалій покупці.</p>
<p>Здатний навести деякі приклади дій, що в майбутньому можуть принести особисту вигоду (здобуття освіти, придбання нерухомості, самостійне пенсійне накопичення тощо).</p>	<p>Умотивований навчитись упевнено користуватися фінансовими та інвестиційними інструментами в майбутньому.</p>

Обізнаність, знання та розуміння

Базова
середня
освіта
(9 клас)

Розуміє суть інвестицій, їхнє призначення та роль у досягненні фінансових цілей.

Знає, що інвестиції – це вкладення на довгостроковий період.

Усвідомлює, що вартість інвестиційних активів може збільшуватися або зменшуватися з часом.

Профільна
середня
освіта
(12 клас)

Знає, що таке інвестиція, фінансовий інструмент, цінний папір та ринки капіталу.

Розуміє різницю між активною і пасивною інвестиційними стратегіями.

Усвідомлює, що інвестиційні продукти мають різні рівні ризику втрати вкладених грошей.

Знає, з яких основних інвестиційних інструментів може складатися інвестиційний портфель.

Розуміє загальний принцип розрахунків дохідності капіталовкладень.

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Називає основні напрями здійснення інвестицій, доступні для фізичних осіб (у цінні папери – акції, облігації, у нерухомість та розвиток власного бізнесу).</p>	<p>Розуміє, що для здійснення інвестицій потрібно мати заощадження.</p> <p>Визнає значення інвестицій для власного майбутнього добробуту.</p>
<p>Називає основні фінансові інструменти, у які можна інвестувати, та пов'язані з таким інвестуванням ризику.</p> <p>Може назвати альтернативні види інвестицій (у нерухомість, предмети мистецтва тощо).</p> <p>Може пояснити:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ що таке "акція" і хто такий "акціонер"; ■ різницю між відсотковими та дисконтними облігаціями. <p>Може назвати види акцій (прості та привілейовані) й облігацій (зокрема, державні (зокрема й військові), облігації місцевих позик та корпоративні).</p> <p>Уміє спланувати власний простий інвестиційний портфель.</p> <p>Характеризує роль інвестицій для розвитку громади, держави.</p>	<p>Умотивований до капіталовкладень в освіту, здоров'я, творчий розвиток, забезпечення власної фінансової стійкості.</p> <p>Переконаний у потребі робити інвестиції в різні сфери з метою зниження ризику їхньої втрати чи недоотримати вигоду в довгостроковій перспективі.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
2.9. Віртуальні активи			
Дошкільна освіта	Не застосовується.	Не застосовується.	Не застосовується.
Початкова освіта (4 клас)	Знає , що активи – це власність або кошти, що приносять дохід.	Може навести прості приклади: <ul style="list-style-type: none"> ■ матеріальних активів (кошти на депозиті, нерухомість під оренду); ■ найбільш відомих віртуальних активів (зокрема, Bitcoin). 	
Базова середня освіта (9 клас)	Знає , що є активи, які не мають матеріального виразу та є лише в цифровому виразі. Володіє терміном: "віртуальний актив" – цифрове відображення вартості об'єкта цивільних прав або права, що може бути передано або збережено в електронній формі з використанням технології розподіленого реєстру або подібної технології. Знає , що віртуальні активи поділяються на забезпечені (наприклад, стейблкоїни, цифрова валюта центрального банку / CBDC) та незабезпечені (наприклад, Bitcoin, Ethereum). Має уявлення про те, як зберігають віртуальні активи.	Може навести приклади віртуальних активів. Знає , що під кожен новий актив щоразу генерують окрему пару публічного та приватного ключів. Знає різницю між приватним та публічним ключем гаманця для зберігання віртуальних активів: <ul style="list-style-type: none"> ■ публічні (відкриті) – використовують для ідентифікації; ■ приватні (конфіденційні) – використовують для аутентифікації та шифрування даних. Уміє створювати гаманець для зберігання цифрових активів.	Зацікавлений дізнаватися більше про різні види віртуальних активів та можливості їхнього використання.

Обізнаність, знання та розуміння

Профільна
середня
освіта
12 клас

Знає основні відмінності між різними видами віртуальних активів, таких як:

- криптовалюта — це тип цифрової або віртуальної валюти, яка використовує криптографію для забезпечення безпеки. Вона децентралізована, тобто не контролювана жодним урядом чи фінансовою установою;
- CBDC – цифрова валюта центрального банку / англ. CBDC, або Central Bank Digital Currency (наприклад, в Україні – це проєкт Національного банку України "Є-Гривня");
- NFT – укр. невзаємозамінний токен. Це унікальний код, притаманний певному конкретному об'єкту в криптомережі, що підтверджує його автентичність. Цю технологію використовують у колекціонуванні віртуальних активів (наприклад, цифрових предметів мистецтва).

Знає про існування Метавсесвіту – віртуального простору, у якому люди можуть взаємодіяти одне з одним та з віртуальними активами.

Обізнаний, що віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги).

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Може оцінити, до якого типу віртуальних активів належать ті чи інші активи.</p> <p>Уміє провести перевірку майданчика для операцій з віртуальними активами.</p> <p>Усвідомлює ризики, пов'язані з володінням віртуальними активами (зокрема з інвестуванням у віртуальні активи).</p>	<p>Критично ставиться до рекламованих можливостей швидкого заробітку.</p> <p>Намагається оцінити супутні ризики від капіталовкладень у віртуальні активи.</p>

Обізнаність, знання та розуміння

Профільна
середня
об'єкта
(12 клас)

Знає, що криптовалютна біржа може бути як централізованою, так і децентралізованою.

Розуміє призначення процедури KYC (Know Your Client) на майданчиках для операцій з віртуальними активами.

Знає, що державне регулювання у сфері обороту віртуальних активів у межах своїх повноважень здійснюють Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку та Національний банк України.

Усвідомлює, що операції з віртуальними активами ґрунтуються на використанні новітніх інформаційних технологій. Для їхнього здійснення потрібен належний рівень як фінансової, так і цифрової грамотності.

Усвідомлює основні ризики операцій з віртуальними активами:

1. У разі втрати електронного ключа буде втрачено і доступ до коштів.
2. Немає гарантій на відміну від традиційних грошей.
3. Кіберзлочинці можуть зламати чи не будь-який сайт.

Розуміє, що для віртуальних активів характерне значне коливання ціни, тому для здійснення операцій з віртуальними активами потрібно мати високий рівень професійної підготовки.

Навички та поведінка

Упевненість, мотивація
та ставлення

3. РИЗИКИ ТА ВИНАГОРОДИ

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
3. Ризики та винагорода			
3.1. Виявлення ризиків			
Дошкільна освіта	Розуміє наслідки втрати грошей і цінних речей.	Намагається на примітивному рівні визначити можливість виникнення небезпечної ситуації, втрати. Намагається обирати безпечне середовище та оточення, щоб уникнути втрати грошей і цінних речей.	Обговорює з авторитетними дорослими питання грошей та можливих ситуацій з ними.
Початкова освіта (4 клас)	Знає , що ризик – це можливість втрат і недоотримання запланованого результату, а фінансовий ризик – це ймовірність втрати коштів та недоотримання доходу. Розуміє , що люди піддаються ризику, коли є ймовірність втрати або пошкодження майна, а також в умовах невизначеності. Розуміє , що один зі способів впоратися з несподіваними втратами – це заощаджувати на випадок надзвичайної ситуації. Знає , що страхові послуги часто використовують, щоб обмежити фінансові втрати, пов'язані з реалізацією ризику.	Наводить приклади можливих фінансових ризиків, своїх та сім'ї. Описує ситуацію фінансових ризиків для однолітків. Обдумано розпоряджається коштами та цінними речами.	Намагається уникати фінансових втрат. Потрапивши в ситуацію фінансових негараздів, звертається по пораду до батьків або інших законних представників, вчителів.
Базова середня освіта (9 клас)	Може визначити джерела ризиків. Розуміє , що врахування ризиків позитивно впливає на добробут людини або сім'ї. Розуміє , що таке форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили), які ризики вони спричиняють.	Ураховує в процесі ухвалення фінансових рішень ризик як невід'ємну частину життя. Може обирати менш ризиковий варіант фінансового рішення.	Відкладає ухвалення фінансового рішення в умовах недостатньої інформації щодо ризиків та винагород.

	Обізнаність, знання та розуміння
<p>Базова середня освіта (9 клас)</p>	<p>Розуміє, що обіцянка високого доходу пов'язана з більшим ризиком.</p> <p>Знає, що люди, які піддаються ризику, часто намагаються зменшити або уникнути негативні наслідки цих ризиків.</p> <p>Усвідомлює, що деякі ризики, з якими стикаються люди, можуть мати фінансові наслідки.</p>
<p>Профільна середня освіта (12 клас)</p>	<p>Розуміє, що важливо брати до уваги різні характеристики фінансової послуги, щоб оцінити можливі наслідки для себе в разі користування цією фінансовою послугою (ризик).</p> <p>Усвідомлює, що рекламна інформація, яку надано надавачами фінансових послуг, може висвітлювати здебільшого переваги певного продукту, не забезпечуючи повного вказування можливих ризиків.</p> <p>Розуміє, що люди, які виходять на пенсію, можуть стикнутися з ризиком недостатнього фінансового резерву для життя на пенсії.</p> <p>Розуміє обов'язки й ризики, які бере на себе поручитель, а також відповідальність, яку він несе за непогашення кредиту позичальником.</p>

Навички та поведінка**Упевненість, мотивація та ставлення**

Упевнено відмовляється від невиправдано ризикових пропозицій стосовно використання власних заощаджень.

Може робити прості (ненаукові) оцінки ймовірності подій, що можуть мати фінансові наслідки.

Може назвати, які види страхування покривають втрати здоров'я, майна.

Може описати різницю між справжнім інвестиційним продуктом і шахрайською пропозицією, такою як фінансова піраміда.

Уміє **розпізнати** типові маніпуляції з цінами та неправдиву рекламу.

Упевнено застосовує корисні емпіричні правила під час розгляду інвестиційних можливостей, наприклад: якщо це виглядає занадто добре, щоб бути правдою, це, ймовірно, неправда.

Усвідомлено приймає певні прораховані фінансові ризики.

Усвідомлює, що люди повинні прораховувати ризики, ухвалюючи низку інвестиційних рішень, включно з купівлею активів, фінансуванням освіти або вибором пенсійного фонду.

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
3.2. Системи фінансової безпеки та страхування			
Дошкільна освіта	Має елементарні уявлення про те, як можуть допомогти заощадження у різних непередбачених ситуаціях (лікування, купівля нової техніки на заміну техніки, що поламалася тощо).	Може назвати декілька нефінансових способів запобігання непередбаченим ситуаціям (дбайливе ставлення до здоров'я, техніки, своєчасний огляд та ремонт тощо).	Усвідомлює , що в сім'ї мають бути заощадження (фінансовий резерв) для покриття витрат у непередбачених ситуаціях (лікування, терміновий ремонт техніки тощо).
Початкова освіта (4 клас)	Має загальне уявлення про страхові послуги.	Цікавиться різними видами страхових послуг та тим, для чого вони потрібні.	Упевнений , що про фінансову безпеку сім'ї та свою власну потрібно турбуватися завчасно.
Базова середня освіта (9 клас)	Знає , що таке фінансова безпека людини. Усвідомлює , що люди відкладають частину своїх грошей, щоб підвищити рівень фінансової безпеки. Має базове уявлення про те, як ощадні продукти та страхування можуть допомогти зменшити фінансові ризики. Знає , що страхування буває обов'язковим та добровільним. Знає основні види страхування та їхнє призначення. Знає ключових учасників надання страхової послуги: страхувальник, страховик, застрахована особа.	Може назвати перелік страхових послуг для покриття ризиків щодо втрати здоров'я, пошкодження чи втрати майна, завдання шкоди здоров'ю та майну інших людей. Має опосередкований досвід (через дорослих) користування страховими послугами. Здатний описати призначення деяких страхових послуг. Цікавиться , чи має сім'я захист від конкретної несприятливої події.	Розуміє потребу страхування для фінансового захисту себе та сім'ї. Виявляє цікавість до наявності страхових полісів у сім'ї. Упевнений , що страхування може захистити людину від значних фінансових втрат, що посилює її фінансову стійкість.
Профільна середня освіта (12 клас)	Може коротко пояснити призначення найпоширеніших видів страхування (медичне страхування, автоцивілка, КАСКО, страхування нерухомості / майна, життя, відповідальності).	Ухвалює обґрунтоване рішення про потребу використання страхування під час купівлі товарів чи послуг або планування подорожей.	Оцінює вплив наявності / відсутності договорів страхування на забезпечення фінансової стійкості та досягнення фінансових цілей.

	Обізнаність, знання та розуміння
<p>Профільна середня освіта (12 клас)</p>	<p>Знає деякі спільні особливості таких видів страхування як медичне, туристичне страхування і страхування автомобіля.</p> <p>Називає порядок дій у разі настання страхового випадку.</p> <p>Знає про особливості накопичувального страхування життя.</p> <p>Розрізняє поняття зі сфери страхування: "страховий платіж" / "страховий внесок" / "страхова премія", "страхова сума", "страховий тариф", "страхова виплата", "страховий випадок".</p> <p>Розуміє, що розмір страхового відшкодування може бути різним.</p> <p>Знає, що таке франшиза, яка відмінність між умовною та безумовною франшизами.</p> <p>Усвідомлює мету укладення та основні положення страхового договору (страхового поліса).</p>
<p>Дошкільна освіта</p>	<p>Усвідомлює, що витрати не завжди можуть принести бажаний результат.</p>

Навички та поведінка

Упевненість, мотивація та ставлення

Ознайомлюється з умовами страхування і за потреби звертається по роз'яснення до представників фінансових установ.

Порівнює умови надання страхової послуги одного виду різними фінансовими установами в пошуках найкращої пропозиції з погляду співвідношення ціна-якість.

Може визначити суму витрат, що не відшкодовує страховик, у разі наявності франшизи.

Може пояснити, що таке європротокол і коли він використовується.

Може оформити страховий поліс дистанційно (наприклад, через мобільний застосунок страхової компанії або банку).

Обраховує розмір страхового відшкодування в різних страхових випадках.

Умотивований до:

- створення фінансового резерву ("фінансової подушки безпеки");
- придбання страховки на випадок несприятливих подій або їхніх фінансових наслідків (за потреби).

Хування ризику і винагороди

Може назвати найпростіші ризики для свого віку, наприклад: витратити заощадження на придбання гри, яка виявиться нецікавою.

Мириться з тим, що деякі витрати коштів можуть виявитися невдалими.

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
Початкова освіта (4 клас)	Усвідомлює , що ризики можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки.	Аналізує вигоду уникнення ризиків та отримання винагород. Моделює прості ситуації щодо попередження фінансових ризиків.	Намагається ухвалювати прості фінансові рішення, зіставляючи ризик та винагороду.
Базова середня освіта (9 клас)	Знає , що фінансові продукти можуть нести як ризики, так і винагороди. Має базове розуміння відносного ризику заощаджень у банку та інвестицій на фондовому ринку. Знає , що деякі фінансові продукти потенційно можуть принести вищу винагороду, оскільки людина (інвестор, вкладник, кредитор) бере на себе вищий ризик. Знає основні правила управління ризиками (ухилення від ризику, передавання іншій особі (страховику, поручителю, гаранту), зниження рівня ризику шляхом лімітування, диверсифікації, резервування). Розуміє , що під час ухвалення фінансових рішень, зокрема у сфері інвестування, вкладення коштів, необхідно дізнатися про репутацію фінансового посередника, досвід діяльності на ринку.	Для ухвалення зважених фінансових рішень досліджує актуальну інформацію з офіційних джерел. Уміє приблизно порахувати вигідність обраного фінансового інструменту з огляду на співвідношення ризику та винагороди. Розглядаючи ризики та винагороди, спирається на попередній досвід , власний чи інших.	Умотивований обирати вигідну пропозицію, врівноважуючи ризик та винагороду.
Профільна середня освіта (12 клас)	Усвідомлює , що підприємці можуть зіткнутися з труднощами в пошуку інвесторів або кредиторів, і може пояснити ці труднощі з погляду ризику та винагороди.	Оцінює відносні ризики та винагороди простих бізнес-ідей.	Готовий нести відповідальність за негативні наслідки та позитивні результати власних фінансових рішень.

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
Профільна середня освіта (12 клас)	<p>Розуміє ризики та потенційні винагороди від самозайнятості, порівняно з роботою як найманий працівник.</p> <p>Розуміє основну ідею зниження інвестиційного ризику шляхом диверсифікації.</p> <p>Розуміє, чому минулі показники інвестицій або фірм не гарантують майбутні результати і чому короткострокові коливання цін можуть не відображати довгострокові тенденції.</p>	<p>Аналізує різні фінансові продукти й інвестиційні можливості та інтерпретує інформацію про ефективність інвестицій, щоб зважити їхні потенційні ризики й винагороди.</p> <p>Зважує ризики та винагороди від володіння різними нефінансовими активами, такими як вироби з дорогоцінних металів, каміння, антикваріат, нерухомість чи інше майно, віртуальні активи.</p>	
3.4. Підприємництво			
Дошкільна освіта	<p>Ознайомлений з працею (професіями) дорослих.</p> <p>Знає, що за виконану роботу людина отримує фінансову винагороду.</p>	<p>Проявляє цікавість до роботи батьків або інших законних представників та членів своєї родини.</p>	<p>Упевнений у тому, що робота – це важлива складова життя людини.</p> <p>Має уявлення, що виконана робота сприяє підвищенню фінансового добробуту людини / родини.</p>
Початкова освіта (4 клас)	<p>Знає, що є різні форми роботи (зайнятості).</p> <p>Знає, що таке підприємництво та хто такий підприємець.</p> <p>Обізнаний щодо професійних якостей підприємця.</p>	<p>Цікавиться роботою підприємця та видами підприємницької діяльності.</p> <p>Бере участь у шкільних соціальних проєктах з підприємництва (може виконувати певний вид діяльності згідно зі своїм віком).</p> <p>В ігровій формі формує прості підприємницькі навички.</p>	<p>Умотивований детальніше пізнавати сферу підприємництва.</p> <p>Упевнений, що підприємництво – це законний шлях отримання доходу.</p> <p>Вчиться раціонально використовувати час.</p> <p>Умотивований навчатися та розвиватися.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння
<p>Базова середня освіта (9 клас)</p>	<p>Перераховує форми підприємництва.</p> <p>Аналізує переваги та недоліки підприємницької форми зайнятості.</p> <p>Розуміє, що таке соціальне підприємництво та його відмінність від класичного підприємництва.</p> <p>Знає, як функціонує звичайне підприємство.</p> <p>Знає алгоритм створення шкільного підприємства.</p> <p>Розрізняє поняття "дохід" і "прибуток".</p> <p>Дає визначення основним термінам зі сфери підприємницької діяльності (власний капітал, позиковий капітал, рентабельність).</p>
<p>Профільна середня освіта (12 клас)</p>	<p>Обізнаний щодо актуальних проблем ведення підприємницької діяльності.</p> <p>Орієнтується в основних вимогах законодавства у сфері підприємництва в Україні.</p> <p>Знає, як відкрити та зареєструвати ФОП, свої права та обов'язки.</p> <p>Обізнаний щодо державної підтримки у відкритті підприємницької справи.</p> <p>Досліджує роль підприємництва у розвитку громади та економіки держави.</p>

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Може навести приклади основних джерел доходів та видів витрат у підприємницькій діяльності.</p> <p>Цікавиться відомими вітчизняними та світовими підприємницькими ідеями, історіями успішних підприємців.</p> <p>Досліджує міжнародний досвід шкільних підприємницьких ініціатив.</p> <p>Ініціює та бере активну участь в організації шкільних соціальних проєктів з підприємництва (за підтримки батьків, інших законних представників і/або вчителів).</p> <p>Отримує практичний досвід ведення підприємницької діяльності.</p> <p>У складі команди бере активну участь у національних конкурсах для шкільних підприємств.</p>	<p>Визнає, що перед запуском власної справи (підприємства) потрібно навчатися.</p> <p>Умотивований спробувати себе в ролі підприємця.</p>
<p>Може розробити простий бізнес-план.</p> <p>Цікавиться успішними історіями підприємців своєї громади та країни.</p> <p>Ініціює підприємницькі проєкти на рівні школи та громади.</p> <p>Організовує та бере участь у проєктах з соціального шкільного підприємництва.</p> <p>Цікавиться міжнародним досвідом у сфері шкільного підприємництва.</p> <p>Досліджує тему стартапів: можливі алгоритми створення, підтримки та реалізації.</p>	<p>Відповідально ставиться до підприємницької діяльності.</p> <p>Упевнений в тому, що підприємництво є важливою складовою розвитку громадянського суспільства та економіки держави.</p> <p>Обирає майбутню професію з урахуванням знань про підприємництво.</p>

4. Фінансовий ландшафт

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
4. Фінансовий ландшафт			
4.1. Фінансові продукти та послуги			
Додаткова освіта	<p>Знає, що фінансові послуги – це особливий вид послуг, що допомагає людям заощаджувати гроші, здійснювати розрахунки та платежі.</p> <p>Знає, що фінансові послуги надають різні фінансові установи, найвідомішими з яких є банки.</p> <p>Дає визначення поняття "банк".</p>	<p>Зацікавлено слухає розповіді про послуги, що надають банки.</p> <p>Ставить елементарні запитання про роботу банку.</p> <p>Зацікавлено спостерігає за роботою працівників банку під час його відвідування.</p>	<p>Застосовує отримані знання, уміння та навички в рольових іграх.</p>
Початкова освіта (4 клас)	<p>Знає, розуміє і розрізняє базові фінансові продукти та послуги.</p> <p>Дає визначення понять "банк" і "страхова компанія".</p> <p>Перераховує основні види фінансових установ і фінансові послуги, які вони надають.</p>	<p>На елементарному рівні може пояснити сутність найпоширеніших фінансових послуг: збереження грошей, кредитування, страхування.</p> <p>Має досвід власного користування фінансовими продуктами та послугами, доступними йому за віком (наприклад, дитяча платіжна картка).</p>	<p>Умотивований до вибору найвигідніших продуктів та послуг.</p> <p>Цікавиться, які фінансові послуги доступні дітям його віку.</p>
Базова середня освіта (9 клас)	<p>Знає, що може бути кілька надавачів фінансових послуг / продуктів, які пропонують подібні послуги / продукти.</p> <p>Знає, що деякі фінансові послуги (наприклад, депозитні, кредитні або платіжні послуги) можуть надавати не тільки фінансові установи.</p> <p>Обізнаний, що фінансові продукти та послуги також може бути надано у цифровій / дистанційній формі.</p>	<p>Пояснює, за яких обставин і з якою метою використовують різні види фінансових послуг (платіжні, депозитні, кредитні, страхові, інвестиційні).</p> <p>Під час вибору фінансових послуг активно і свідомо шукає інформацію з детальними характеристиками фінансової послуги (вартість, термін, умови отримання тощо).</p>	<p>Упевнено ухвалює рішення про вибір надавача фінансових послуг та тип продукту чи послуги.</p> <p>Оцінює рівень довіри до конкретного надавача фінансових послуг.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
Профільна середня освіта (12 клас)	<p>Знає, що таке "фінтех" і які основні види інновацій у сфері фінансових послуг.</p> <p>Знає, які види фінансових послуг підприємець може використовувати для розвитку бізнесу.</p> <p>Розуміє, що надавач фінансових послуг заробляє гроші, навіть якщо фінансовий продукт чи послугу рекламує як безкоштовний або пропонує без регулярної сплати.</p> <p>Знає, як знайти оптимальні для себе фінансові продукти, включно з використання інструментів порівняння, якщо вони доступні.</p> <p>Має уявлення, як залучити кошти для розвитку бізнесу на краудфандинговій платформі.</p>	<p>Досліджує характеристики фінансових продуктів і послуг перед їхнім придбанням.</p> <p>Докладає зусиль, щоб дізнатися про нові фінансові послуги чи продукти, що пропонують або обговорюють на вітчизняному фінансовому ринку.</p> <p>Прагне обирати фінансові послуги, що відповідають особистим уподобанням, економічним, етичним чи релігійним чинникам.</p> <p>Періодично переглядає види, кількість та прийнятність фінансових послуг, якими користується.</p>	<p>Ухвалює виважене рішення про те, чи підходять фінансові послуги власним потребам і фінансовим можливостям.</p>
4.2. Права та обов'язки споживачів фінансових послуг			
Дошкільна освіта	<p>Знає, що дитина не може самостійно користуватися фінансовими послугами.</p> <p>Розуміє, що є правила, яких потрібно дотримуватися, за їх порушення є покарання штрафом.</p>	<p>Цікавиться, коли зможе самостійно користуватися фінансовими послугами.</p>	<p>Висловлює бажання користуватися такими послугами в дорослому віці.</p>
Початкова освіта (4 клас)	<p>Розуміє сутність поведінки споживача фінансових послуг.</p> <p>Знає, що у споживача фінансових послуг є права та обов'язки.</p>	<p>В ігровій формі моделює конкретні ситуації поведінки споживача фінансових послуг.</p>	<p>У змодельованих ситуаціях обирає найвигідніші умови взаємодії.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
Базова середня освіта (9 клас)	<p>Знає, що споживачі й надавачі фінансових послуг мають взаємні права та обов'язки, що визначено фінансовим договором.</p> <p>Обізнаний щодо обов'язків надавачів і споживачів фінансових послуг щодо доброчесної поведінки з клієнтами та партнерами.</p>	<p>Активно шукає офіційну інформацію про права та обов'язки споживачів фінансових послуг на сайтах регуляторів ринку фінансових послуг у своїй країні.</p>	<p>Умотивований перед ухваленням фінансових рішень знаходити достатній обсяг інформації про права та обов'язки споживачів фінансових послуг.</p> <p>Упевнено ставить надавачу фінансових послуг уточнювальні питання.</p>
Профільна середня освіта (12 клас)	<p>Розуміє, що можуть бути негативні наслідки за невиконання своїх обов'язків за договором.</p> <p>Знає права та обов'язки позичальників, які потрапили у скрутне фінансове становище.</p> <p>Знає, що є інститут поручительства та розуміє обов'язки поручителя за договором поруки або договором про надання фінансової послуги.</p>	<p>Дотримується обов'язку споживача інформувати надавача фінансових послуг про зміни у своєму статусі (особистому, фінансовому).</p> <p>Може ініціювати перемовини з надавачем фінансових послуг щодо змін умов їхнього надання в разі потреби.</p>	<p>Умотивований, у разі втрати можливості виконувати зобов'язання, не ігнорувати надавача фінансових послуг та його вимоги, а вести переговори.</p> <p>Ухвалює обґрунтоване рішення щодо можливості взяти на себе відповідальність стати поручителем за кредитом іншої особи.</p> <p>Законодавчо обізнаний, щоб виступати стороною правочину про надання фінансових послуг.</p>
4.3. Регулювання і захист прав споживачів фінансових послуг			
Дошкільна освіта	Не застосовується.	Не застосовується.	Не застосовується.
Початкова освіта (4 клас)	Знає , що діяльність авторизованих надавачів послуг регулюють державні органи.	Називає установи – регулятори ринку фінансових послуг у своїй країні.	

Обізнаність, знання та розуміння

**Базова
середня
освіта
(9 клас)**

Знає, що діяльність надавачів різних послуг регулюють різні уповноважені державні органи відповідно до норм спеціального законодавства.

Усвідомлює, що деякі фінансові послуги можуть бути "вдавано подібними" до справжніх фінансових послуг та мати ознаки "фінансової піраміди".

Обізнаний щодо захисту прав споживачів фінансових послуг.

**Профільна
середня
освіта
(12 клас)**

Знає, що деякі люди чи компанії, які пропонують депозитні або кредитні послуги, можуть не мати авторизації відповідних уповноважених державних органів та працювати неофіційно або незаконно.

Обізнаний про потенційні ризики й наслідки використання продуктів та послуг, надання яких на території України не визначено або заборонено законом.

Знає найменування уповноважених державних органів, до яких відповідно до законодавства України має право звернутися споживач з питань захисту прав споживачів фінансових послуг.

Має певні знання про роль інших фінансових органів у своїй країні.

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Визначає потенційних авторизованих надавачів фінансових послуг під час ухвалення рішення про використання фінансового продукту чи послуги.</p> <p>Шукає відгуки споживачів про фінансові послуги, що він зацікавлений придбати, або про надавача цих послуг.</p> <p>Звертає увагу на інформацію про порушення надавачем фінансових послуг своїх обов'язків.</p>	<p>Упевнений й умотивований застосовувати свої права та виконувати обов'язки як споживач фінансових послуг.</p> <p>Умотивований до вибору надійного надавача фінансових послуг.</p>
<p>Докладає зусиль, щоб дізнатися про нові фінансові послуги чи продукти, що пропонують або обговорюють на національному ринку.</p> <p>Уміє звернутися з питань користування фінансовим продуктом чи послугою або зі скаргою на надавача фінансової послуги до відповідного регулюючого органу.</p>	<p>Упевнено орієнтується в основних правах споживача фінансових послуг (переддоговірне інформування, відмова від договору, інформування і зміна умов під час користування послугою, нарахування пені та штрафів, продовження строку дії вкладу, використання персональних даних).</p> <p>Готовий вимагати відшкодування, якщо є порушення прав споживача фінансових послуг.</p> <p>Бере відповідальність за власні фінансові рішення.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
Профільна середня освіта (12 клас)	<p>Знає, що система гарантування передбачає повернення певних коштів, що зберігають певні фінансові установи / надавачі фінансових послуг.</p> <p>Розуміє роботу системи відшкодування збитків від незадовільної послуги або продукту.</p> <p>Знає, як звернутися з питань користування фінансовим продуктом чи послугою, або зі скаргою на надавача фінансової послуги до відповідного регулюючого органу.</p>		
4.4. Афери і шахрайство			
Дошкільна освіта	Знає про те, що є шахраї.	Дає оцінні судження хороших і поганих вчинків, пов'язаних із фінансовими операціями, що описано у відомих казках.	Уникає спілкування з незнайомцями про гроші чи на фінансові теми.
Початкова освіта (4 клас)	Усвідомлює прості правила убезпечення коштів від шахраїв (розуміє, що ніколи не можна залишати без нагляду та нікому передавати гаманець, смартфон, платіжну картку).	Разом із батьками або іншими законними представниками встановлює паролі на вхід до смартфона тощо.	Упевнено припиняє комунікацію з особою, яка бажає отримати особисті дані (PIN-код, тризначний код безпеки та строк дії власної картки чи карток батьків або інших законних представників, а також фінансовий номер телефону та паролі).
Базова середня освіта (9 клас)	<p>Розуміє причину простих заходів безпеки у фінансових продуктах, таких як PIN-коди (де вони використовуються).</p> <p>Розуміє, що важливо дбати про особисті дані, зокрема й під час покупок в інтернеті.</p>	<p>Піклується про безпеку особистих даних, паролів і грошей.</p> <p>Вживає практичних заходів для безпечного зберігання і використання всіх особистих даних, фінансової інформації, паролів та PIN-кодів.</p>	У разі найменшого сумніву звертається по допомогу чи консультацію до дорослих, а також запитує чи шукає докази справжності пропонуваніх фінансових продуктів, сервісів та послуг.

Обізнаність, знання та розуміння

Базова
середня
освіта
(9 клас)

Знає:

- ознаки таких видів шахрайства та як від них уберегтися: фішинг, телефонне шахрайство, скімінг;
- як правильно знімати готівку з банкомата;
- як створити складний та надійний пароль;
- що таке фінансовий номер телефону та як його захистити;
- правила онлайн-покупок.

Поінформований, що робити, якщо став жертвою шахрая (знає, куди телефонувати та що блокувати).

Розуміє, чому важливо бути обережним під час обговорення свого фінансового становища та доходів сім'ї зі сторонніми особами.

Профільна
середня
освіта
(12 клас)

Обізнаний про поширені фінансові афери, шахрайства та заходи, які можна вживати для захисту від них.

Розуміє важливість збереження безпеки особистих даних, фінансової та секретної інформації, включно з пароллями, кодовими словами й PIN-кодами.

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Регулярно або негайно в разі підозри компрометації змінює PIN-коди та паролі до інтернет-банкінгу, особистих кабінетів, карток / рахунків, мобільних та платіжних пристроїв.</p>	<p>Упевнено припиняє комунікацію щодо отримання послуги / товару, якщо інша сторона запитує секретну інформацію фінансового або особистого характеру, що об'єктивно не потрібна для звичайної операції з купівлі-продажу (тризначний код безпеки на звороті картки, одноразовий пароль, пароль до особистого кабінету).</p>
<p>Може оцінювати запити, що нібито надходять від фінансових компаній, щоб вирішити, чи є вони справжніми чи потенційно шахрайськими.</p> <p>Звертає увагу на надійність та достовірність інтернет-адреси порталу, через який надають послугу або продають товар, та одразу припиняє роботу з таким порталом у разі підозри у фішингу.</p>	<p>Умотивований для запобігання фінансових втрат завжди звертатися до перевіреного надавача послуг, який має відповідні ліцензії та дозволи державних органів.</p> <p>Умотивований перевіряти офіційні дозволи і ліцензії на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням фінансових послуг, управлінням активами тощо.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
Профільна середня освіта (12 клас)		<p>Здійснює платіжні операції виключно на перевірених вебсайтах та не переходить для оплати чи отримання коштів за посиланнями, що окремо надіслано другою стороною нібито для зручності.</p> <p>Діятиме для розв'язання проблем і наслідків, якщо стане жертвою незаконної обробки чи доступу до персональних даних та фінансового шахрайства.</p>	
4.5. Податки і державні витрати			
Дошкільна освіта	Не застосовується.	Не застосовується.	Не застосовується.
Початкова освіта (4 клас)	<p>Має уявлення про податки.</p> <p>Розуміє, що податки збирають, щоб їх витратити на створення суспільних благ, надання державою послуг (наприклад, фінансування лікарень чи шкіл).</p> <p>Розуміє потребу сплати податку як обов'язку кожного.</p> <p>Має уявлення про поняття "держава", "громадянин".</p> <p>Розуміє, що податки та збори є основним джерелом доходів держави.</p>	<p>Цікавиться, як держава використовує податки.</p> <p>Цікавиться, у якому вигляді податки повертаються до людей.</p>	<p>Виявляє цікавість до того, що навколо профінансовано із податків (дороги, будівництво школи, зарплата вчителям).</p> <p>Упевнений у важливості сплати податків.</p>

Обізнаність, знання та розуміння

Базова
середня
освіта
(9 клас)

Має загальне уявлення про національну податкову систему.

Розрізняє загальнодержавні й місцеві податки та збори.

Розуміє, що частину особистих коштів кожної людини спрямовують до державного і місцевих бюджетів країни як податки та збори.

Знає, що означають базові терміни з оподаткування (об'єкт оподаткування, ставка податку, податковий період).

Профільна
середня
освіта
(12 клас)

Розрізняє прямі та непрямі податки.

Знає, які податки стягують з доходу найманого працівника та як оподатковують дохід підприємця.

Має уявлення, як визначити розмір податкових відрахувань підприємця.

Усвідомлює, що покупка шляхом переказу коштів з картки на картку зменшує відповідні відрахування з операції до бюджету країни.

Ознайомлений з податковою декларацією фізичної особи.

Знає, що таке податкова знижка і які підстави для її отримання.

Знає про можливість звернення до Державної податкової служби через електронний кабінет платника на її сайті.

Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
<p>Може назвати декілька напрямів використання загальнодержавних та місцевих податків і зборів.</p> <p>Обраховує розмір загальнодержавних і місцевих податків та зборів за відомою ставкою.</p> <p>У фіскальному чеку про купівлю товарів / послуг може показати, де зазначено інформацію про сплату покупцем податку на додану вартість.</p>	<p>Може проаналізувати податки, що сплачує родина.</p> <p>Обговорює з батьками або іншими законними представниками ситуації, коли подання податкової декларації є необхідним.</p>
<p>Може визначити розмір доходу найманого працівника до і після оподаткування.</p> <p>Може навести приклади, як певну урядову політику спрямовано на заохочення нових компаній або підтримку підприємців.</p>	<p>Упевнений та умотивований застосовувати свої права та обов'язки як платника податків.</p> <p>Допомагає батькам або іншим законним представникам зібрати документи для складення податкової декларації на отримання податкової знижки.</p> <p>Замислюється, як рівень доходу громадян впливає на рівень життя суспільства.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
Профільна середня освіта (12 клас)	<p>Усвідомлює, що урядові рішення, зокрема щодо зміни ставки податку, бази оподаткування чи пільг, можуть вплинути на рішення щодо витрат і заощаджень окремих осіб і домогосподарств.</p> <p>Розуміє структуру Державного бюджету та місцевих бюджетів, а також порядок їхнього формування.</p>		
4.6. Зовнішній вплив			
Дошкільна освіта	<p>Знає, що реклама – це інформація, яка розповідає тільки про переваги певного товару чи послуги для того, щоб люди хотіли його / її купити.</p>	<p>Ставить запитання щодо правдивості інформації про рекламований продукт.</p>	<p>Замислюється, чи можна довіряти рекламі.</p>
Початкова освіта (4 клас)	<p>Має уявлення про чинники, що формують поведінку споживача фінансових послуг.</p> <p>Розуміє, що реклама – це форма привертання уваги споживачів.</p> <p>Має уявлення про поняття "споживач", "споживання", "якісний товар", "неякісний товар".</p>	<p>Наводить приклади чинників, що впливають на споживача фінансових послуг.</p> <p>Визначає мету реклами.</p> <p>Наводить приклади реклами.</p> <p>Виготовляє рекламу і презентує її зміст.</p> <p>Наводить приклади джерел отримання інформації про товар (поради фахівця, відомості від друзів і знайомих, етикетка, реклама).</p>	<p>Умотивований дізнаватися про різні види реклами та її різницю від інших джерел інформації про товар чи послугу.</p>
Базова середня освіта (9 клас)	<p>Усвідомлює, що різноманітні зовнішні чинники (економічні, екологічні, політичні) можуть впливати на власні фінансові рішення та рішення інших людей в їхньому оточенні.</p>	<p>Радиться з дорослими, щоб розуміти, які зовнішні зміни можуть негативно позначитися на фінансовій стійкості родини та на власній.</p>	<p>Готовий вносити зміни до свого фінансового плану з урахуванням зміни зовнішніх обставин.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння	Навички та поведінка	Упевненість, мотивація та ставлення
Профільна середня освіта (12 клас)	<p>Має розуміння того, що таке обставини непереборної сили та як вони можуть впливати на фінансовий добробут і фінансову стійкість.</p> <p>Розуміє, що фінансові рішення людини можуть мати наслідки, які вплинуть на її власне життя та життя її сім'ї, а також можуть мати вплив на громаду та за її межами.</p>	<p>Стежить за новинами, здатними вплинути на персональну фінансову безпеку та добробут.</p> <p>Намагається сформувати достатній фінансовий резерв у легкодоступній та високоліквідній формі (платіжна картка, готівка) для використання в разі настання обставин непереборної сили.</p>	<p>Готовий до того, що обставини непереборної сили можуть зумовити певні зміни у функціонуванні фінансової системи (затримки платежів, зміна розташування відділень фінустанов, зміни окремих умов фінансових договорів тощо).</p>
4.7. Освіта, інформація і поради			
Дошкільна освіта	<p>Знає, що для того, щоб успішно керувати власними фінансами та досягти добробуту, потрібно вчитися.</p>	<p>За допомогою ігор навчається ведення сімейного бюджету, здійснення покупок у магазині.</p>	<p>Зацікавлений в отриманні фінансових знань у майбутньому.</p>
Початкова освіта (4 клас)	<p>Розуміє важливість фінансової грамотності.</p> <p>Має уявлення про основні поняття фінансової грамотності.</p>	<p>Розіграє модель спілкування у фінансовій установі.</p> <p>За допомогою ігор навчається примножувати капітал.</p> <p>Цікавиться, де можна навчитися керувати фінансами.</p>	<p>Умотивований надалі здобувати знання з фінансової грамотності.</p>
Базова середня освіта (9 клас)	<p>Усвідомлює важливість розвитку власної фінансової грамотності для ухвалення обґрунтованих рішень і підвищення свого фінансового добробуту.</p> <p>Знає про державні органи, що надають надійну та неупереджену фінансову інформацію, вказівки, послуги чи поради.</p>	<p>За допомогою ділових ігор навчається збільшення статків, розвитку бізнесу, досягнення добробуту.</p> <p>Робить кроки щодо вдосконалення власних навичок управління грошима.</p>	<p>Зацікавлений знайти надійне джерело фахових фінансових порад.</p> <p>Умотивований постійно підвищувати власний рівень фінансової грамотності.</p>

	Обізнаність, знання та розуміння
Профільна середня освіта (12 клас)	<p>Відрізняє неупереджену фінансову інформацію чи пораду та маркетинг, просування продукту чи рекламу у фінансовому контексті.</p> <p>Усвідомлює, що:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ є різні джерела інформації про фінансові продукти та послуги; ■ є доступ до якісної фінансової освіти та консультацій, зокрема й на безоплатній основі, у сфері управління особистими фінансами.

**Генеральний директор
директорату шкільної освіти**

Навички та поведінка

Користується онлайн-інструментами (зокрема, калькуляторами) для порівняння фінансових продуктів.

Постійно **підвищує** свій рівень фінансової грамотності, використовуючи офіційні джерела інформації та навчальні ресурси / матеріали, ділові та ситуаційні, рольові ігри.

Упевненість, мотивація та ставлення

Періодично **читає** фінансові новини та здатний зробити висновки.

Критично підходить до реклами фінансових послуг та публікацій блогерів.

Умотивований звернутися по фахову фінансову консультацію в разі потреби.

Ігор ХВОРОСТЯНИЙ

Додатки

ДОДАТОК 1. Глосарій

Авторизація – визначена цим Законом та/або спеціальними законами процедура надання права на здійснення діяльності з надання фінансових послуг та/або діяльності з надання супровідних послуг шляхом внесення запису до Реєстру (Закон України "Про фінансові послуги та фінансові компанії").

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність (Закон України "Про освіту").

Культура фінансової поведінки – сукупність рішень, дій, вчинків (поведінка) населення у сфері управління особистими фінансами, що ґрунтується на знаннях, ставленні, нормах моралі та етики, є результатом виховання, розвитку та набутого упродовж життя досвіду. На формування фінансової культури населення впливає оточення – родина, школа, громада, лідери думок (НБУ, Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності).

Особисті фінанси – сукупність усіх грошових коштів, якими володіє та управляє людина (НБУ, Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності).

Рамка компетентностей – документ, у якому описані ключові компетентності населення (набір знань, вмінь, навичок та особливості ставлення) у сфері фінансової грамотності, управління особистими фінансами, що є основою для ухвалення відповідальних фінансових рішень, забезпечення і поліпшення добробуту (НБУ, Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності).

Реєстр – реєстр (перелік) надавачів фінансових або супровідних послуг, який ведеться Регулятором, а інформація з якого оприлюднюється в порядку, установленому нормативно-правовими актами Регулятора (Закон України "Про фінансові послуги та фінансові компанії").

Регулятор – Національний банк України або Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку згідно з розподілом повноважень, визначеним цим Законом (Закон України "Про фінансові послуги та фінансові компанії").

Сталий розвиток – тривале економічне процвітання, менш залежне від використання обмежених ресурсів та експлуатації природного середовища, більш соціально інклюзивне та включає екологічний, соціальний, економічний та управлінський аспекти, які тісно взаємопов'язані (НБУ, Політика щодо розвитку сталого фінансування на період до 2025 року).

Стратегія фінансової грамотності – документ, що визначає єдиний стратегічний підхід до поступового підвищення рівня фінансової грамотності населення шляхом уточнення цілей, яких необхідно досягнути, основних напрямів, завдань, заходів, а також установ та ресурсів, залучених до їх реалізації (НБУ, Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності).

Фінансова грамотність – комплекс знань, умінь, навичок, ставлення та поведінки людини, необхідних для ухвалення обґрунтованих фінансових рішень і врешті-решт досягнення особистого фінансового добробуту⁵.

Фінансове виключення (фінансова ексклюзія) – нездатність населення, наявність труднощів або небажання отримати доступ до основних фінансових послуг, що може призвести

⁵ OECD (2020), OECD Council Recommendation on Financial Literacy, legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0461.

до соціального відчуження, бідності та нерівності (Закон України "Про освіту").

Фінансова інклюзія – (1) наявність у населення та підприємств доступу до корисних та доступних фінансових продуктів і послуг, які задовольняють їхні потреби – грошові перекази, платежі, заощадження, кредити та страхування – і надаються відповідальним та стійким способом⁶; (2) створення умов для залучення всіх верств населення та бізнесу до користування різноманітними фінансовими послугами, які доступні за інфраструктурою та ціною, офіційно врегульовані та відповідають потребам населення з метою стимулювання економічного зростання країни та зменшення соціальної нерівності у суспільстві (НБУ, Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності).

Фінансова освіта – інструмент підвищення фінансової грамотності населення; процес, протягом якого поглиблюються знання фінансових концепцій, фінансових послуг, ризиків, розвиваються навички та впевненість, що сприяє ухваленню обґрунтованих фінансових рішень, надає розуміння, куди звернутися за допомогою та які заходи потрібно вжити, щоб поліпшити особистий фінансовий добробут. У межах цієї стратегії під терміном "фінансова освіта" мається на увазі базова фінансова освіта, що не передбачає підготовку професійних учасників фінансового ринку (НБУ, Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності).

Фінансова поведінка – тип поведінки населення щодо управління власними фінансами за певних обставин і умов: формування доходів, розподіл витрат, фінансове планування, управління заощадженнями, боргами, інвестиціями, ризиками. Фінансова поведінка може бути як спонтанною, так і виваженою,

продуманою, цілеспрямованою. Фінансова поведінка безпосередньо пов'язана з процесом прийняття фінансових рішень з огляду на поточні умови та попередній досвід (НБУ, Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності).

Фінансова стійкість – здатність окремих людей чи домогосподарств чинити опір, справлятися та відновлюватися від шоків з негативними фінансовими наслідками (НБУ, Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності).

Фінансове ставлення – схильність населення певним чином розпоряджатися своїми грошима, ухвалювати фінансові рішення, поглиблювати фінансові знання, що впливає на фінансову поведінку (НБУ, Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності).

Фінансовий добробут – це стан матеріального забезпечення, що дає змогу людині повністю виконувати поточні та постійні зобов'язання, почуватися упевненою щодо фінансового майбутнього, приймати рішення, що дають змогу бути задоволеною життям⁷ (НБУ, Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності).

Фінансові вміння – здатність населення управляти особистими фінансами завдяки використанню набутих фінансових знань і навичок (уміння визначати особисті фінансові цілі, складати особистий фінансовий план та розраховувати особистий бюджет, уміння визначати напрями здійснення особистих інвестицій, уміння порівнювати фінансові продукти та обирати найоптимальніші умови надання фінансової послуги, уміння ідентифікувати фінансові ризики) (НБУ, Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності).

⁶ World Bank, www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview#1.

⁷ Consumer Financial Protection Bureau (CFPB), 2015, Financial well-being: The goal of financial education, files.consumerfinance.gov/f/201501_cfpb_report_financial-well-being.pdf

Фінансові знання – обізнаність населення у сфері управління особистими фінансами, фінансового планування, бюджетування, способів заощадження та інвестування, фінансових ризиків та способів їх мінімізації, основних видів фінансових установ, видів фінансових послуг та порядку їх отримання. Фінансові знання поглиблюються впродовж життя та за допомогою освіти (НБУ, *Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності*).

Фінансові навички – володіння засобами та методами управління особистими фінансами, що дає змогу населенню ухвалювати виважені фінансові рішення та захищати свій капітал (регулярно заощаджувати частину доходу, вчасно погашати кредити, здійснювати витрати згідно з наперед складеним бюджетом, контролювати стан власних рахунків, відслідковувати динаміку своїх доходів та витрат, інвестувати заощадження, користуватися страховими послугами тощо) (НБУ, *Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності*).

Цифрова фінансова грамотність – комплекс знань, умінь, навичок, ставлення та поведінки населення, потрібних для ефективного здійснення будь-якої фінансової діяльності

у цифровому середовищі; включає додаткові виміри порівняно з фінансовою грамотністю, таких як знання та навички у сфері цифрових фінансових продуктів, розуміння цифрових фінансових ризиків та їх контролю, базові знання захисту фінансових даних у цифровому середовищі, знання прав споживачів цифрових фінансових послуг та процедур забезпечення їх виконання (НБУ, *Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності*).

Цифрові фінансові послуги – фінансові операції з використанням цифрових технологій, включаючи електронні гроші, фінансові послуги, що надаються дистанційно, через мобільні застосунки та онлайн, без відвідування відділень банків чи небанківських фінансових установ. Найпоширеніші цифрові фінансові послуги – платіжні, розрахункові, кредитні, депозитні, страхові тощо, а також перегляд особистої фінансової інформації за допомогою цифрових пристроїв⁸ (НБУ, *Проект Національної стратегії розвитку фінансової грамотності*).

⁸ OECD (2018), G20/OECD INFE Policy Guidance on Digitalisation and Financial Literacy, www.oecd.org/finance/G20-OECD-INFE-Policy-Guidance-Digitalisation-Financial-Literacy-2018.pdf.

ДОДАТОК 2. Основні нормативні акти

Цивільний кодекс України;

Закони України:

- "Про фінансові послуги та фінансові компанії";
- "Про захист прав споживачів";
- "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб";
- "Про недержавне пенсійне страхування";
- "Про банки і банківську діяльність";
- "Про споживче кредитування";
- "Про страхування";
- "Про кредитні спілки";
- "Про платіжні послуги";
- "Про іпотеку";
- "Про освіту".

